

Universita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

Otázky tolerance české mládeže vůči cizincům

Autor: Natallia Ustsinava

Vedoucí práce: PhDr. Jana Mottlová, Ph.D.

Praha 2007

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vykonala sama a použila pouze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

Natallia Ustsinava

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janě Mottlové, Ph.D. za pomoc a odborné vedení, které mi poskytovala v průběhu zpracování této práce, za její rady a nevyčerpatelnou energii. Rovněž chci poděkovat Aleně Kroupové, která mi vycházela všemožně vstříc a byla mi velkou oporou. Ještě bych poděkovala Doc. Pokorné, která mi poskytovala odborné rady a své vlastní zkušenosti související s danou problematikou.

Natallia Ustsinava

Anotace

Předkládaná diplomová práce je zaměřena na problém tolerance české mládeže vůči cizincům, případně uprchlíkům. Její teoretická část se zabývá vymezením pojmu „migrace“, jejím dopadem na českou společnost, popisuje současnou situaci cizinců v České republice na trhu práce, poskytuje přehled o zvláštностech vybraných menšin, věnuje se aspektům společenské integrace cizinců a postavení uprchlíka v České republice.

Praktická část je zpracována na základě dotazníku určeného pro tři typy škol a zjišťuje orientaci žáků vybraných škol v cizinecké a okrajově též uprchlické problematice a lidských právech. Zaměřuje se také na postoje žáků vůči cizincům.

Svoji práci bych chtěla věnovat širší veřejnosti a organizacím, které se zabývají školením pedagogů základních a středních škol a sociálních pracovníků v oblasti multikulturního vzdělávání. Její výsledky by měly posloužit jako materiál, který pokryje chybějící informace ohledně situace cizinců v České republice.

Annotation

The thesis presented is directed towards the matter of tolerance of Czech youth towards foreigners, possibly refugees. Its theoretical part is concerned with defining the term “migration” and its impact on the Czech society; it describes the temporary situation of foreigners in the Czech Republic on the labour market; it provides an outline of peculiarities of selected minorities and engages in various aspects of the social integration of foreigners; it purveys a brief introduction to the realm of human rights and of the position of a refugee in the Czech Republic.

The practical part is elaborated on the basis of a questionnaire designated for three types of schools; it surveys the pupils' awareness of the foreign realm and marginally also the refugee realm and human rights. It focuses also on the pupils' attitudes towards foreigners.

I would like to dedicate my thesis to the general public and to those organizations interested in training elementary and secondary schools' pedagogues and caseworkers in the field of multicultural education. Its outcomes should serve as a material which shall cover the missing information dealing with the situation of foreigners in the Czech Republic.

Zadání diplomové práce

Školní rok: 2006/2007

Jméno a příjmení: Natallia Ustsinava

Ročník: 5.

Obor: SPPG – učitelství

Typ studia Prezenční

Název diplomové práce: Otázky tolerance české mládeže vůči
cizincům

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Mottlová, Ph.D.

Podpis vedoucího diplomové práce:

Podpis studenta:

V Praze dne:

Kontaktní adresa Praha 6, Na Větrníku 1932

.....

podpis vedoucí katedry SPPG

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Migrace jako globální jev	10
1.1 Definice migrace	12
1.1.1 Klasifikace migrace a její příčiny	12
2. Současná situace cizinců v novém státu EU	14
2.1 Zaměstnanost cizinců v České republice	15
3. ČR jako multikulturní společnost	21
3.1 Islám	22
3.2 Konfucianismus	24
3.3 Taoismus	25
3.4 Buddhismus	25
4. Demografická situace v České republice	26
5. Národnostní složení obyvatelstva	29
6. „Jak identita a národnost ovlivňuje naše vědomí“	33
7. Menšiny v České republice	34
7.1 Vietnamská komunita	35
7.2 Ukrajinská komunita	37
7.3 Romská komunita	38
8. Integrace – ano či ne?	40
8.1 Koncepce integrace cizinců	42
8.2 Realizace Koncepce integrace cizinců	44
9. Tolerance	46
10. Vzdělávání – nástroj multikulturní společnosti	49
11. Postavení uprchlíka v ČR	52
11.1 Právní rámec	53
11.2 Počet žadatelů o azyl a udělených azylu v roce 2006	54
11.3 Organizace pomáhající uprchlíkům a migrantům v ČR	55
12. Shrnutí	56

EMPIRICKÁ ČÁST	58
13. Dotazníkové šetření	58
14. Interpretace výsledků dotazníkového šetření určeného žákům Střední zdravotnické školy Praha 10	59
14.1 Shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední zdravotnické školy Praha 10	66
14.2 Doporučení vyplývající ze shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům střední zdravotnické školy Praha 10	68
15. Interpretace výsledků dotazníkového šetření určeného žákům Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze	69
15.1 Shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze	77
15.2 Doporučení vyplývající ze shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze ...	79
16. Interpretace výsledků dotazníkového šetření určeného žákům Gymnázia Nad Alejí	80
16.1 Shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům gymnázia Nad Alejí	87
16.2 Doporučení vyplývající ze shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům gymnázia Nad Alejí	89
Závěr	90
Seznam tabulek	91
Seznam grafů	92
Seznam obrázků	92
Seznam použité literatury	93
Přílohy	

Úvod

Každý cizinec po příchodu do jiné země s cílem delšího pobytu je vystaven různorodým vlivům. V neposlední řadě je to postoj vůči němu ze strany domácího obyvatelstva. Reakce Čechů na cizince jsou poměrně individuální. Někteří lidé se k nim chovají otevřeně, jiní k nim přistupují s počáteční nedůvěrou. Tuto nedůvěru lze dále rozdělit. Prvním typem je nedůvěra vůči cizincům ze západu, kteří mluví anglicky, francouzsky nebo německy. V podstatě se nejedná o nedůvěru, spíše o jistou opatrnost ve vztahu k nim, která může přecházet až v jakýsi obdiv. Na cizince z východní Evropy je však nahlíženo zcela jinak. Většinou si Češi myslí, že zastávají pouze méně placené, často manuální práce. Mezi těmito cizinci však nalezneme i vysokoškolsky vzdělané jedince, kteří pracují jako lékaři, právníci či vysokoškolští učitelé. Důležitým faktorem, jež ovlivňuje náhled české populace na cizince, jsou peníze. Na majetné cizince se Češi stejně jako občané jiných zemí dívají v podstatě pozitivně, na méně majetné naopak. Tento jev je však všeobecně rozšířený.

Prvním důvodem proč jsem si zvolila dané téma bylo to, že nejsem Češka, patřím k minoritní části společnosti a tak ve své diplomové práci mohu přinést nový pohled na dané téma díky své vlastní zkušenosti cizinky pobývající dlouhodobě v této zemi. Během svého pobytu jsem se seznámila s různými lidmi, různými postoji a přístupy k sobě jako k cizince. Každý cizinec, jenž zde pobývá, se setkává s různými problémy, které se týkají integrace do české společnosti, a každý má také své vlastní zkušenosti s tím, jak ho majoritní společnost chápe.

V posledních letech proběhlo několik výzkumů zjišťujících postoj dospělé populace České republiky k cizincům. Ve své diplomové práci se zaměřuji na zjišťování postojů k cizincům a uprchlíkům žáků středních škol. Zaujala mě otázka, liší-li se pohled na cizince u žáků škol různého zaměření. Pokud ano, z čeho rozdíl v pohledech vychází a jakými faktory může být ovlivněn.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Migrace jako globální jev

Fenomén migrace souvisí se vznikem lidstva a svými kořeny se dotýká prvotních přesunů prapůvodních obyvatel naší planety. Lidé se přesouvali z místa na místo z nejrůznějších důvodů. Jimi byly přírodní katastrofy, náboženské, politické důvody, váleční konflikty.

Největší a nejvýznamnější migrační proud nazývaný jako „stěhování národů“ známe z historie. Každé století se vyznačuje událostmi, v důsledku kterých docházelo k přesunu lidí. Ale nás bude víc zajímat období, se kterým je spojena naše minulost a současnost.

Začátek 20. století můžeme označit za dobu, kdy došlo k rozsáhlým utečeneckým vlnám migraci neboli k hromadnému přesunu lidí. Příčiny těchto událostí byly různé: etnické konflikty, ekonomické, politické a sociální krize, mnohočetné války doprovázené změnami území a vznikem nových států. K masovému stěhování lidí došlo i z důvodu panování totalitních politických režimů. Jen během druhé světové války bylo vysídleno nebo zlikvidováno více než třicet milionů lidí. V poválečném období následovala vlna vysídlení cca deseti milionů Němců a jejich potomků z Východní Evropy. Další 18 milionů lidí bylo nuceno odejít po rozdělení Indie a Pákistánu. Kolem 600 tisíc lidí uteklo z oblasti po skončení vietnamské války atd.¹ Mnoho lidí emigrovalo za účelem práce a při zahraničních zájezdech.

Po roce 1989 se státy střední a západní Evropy staly novým migračním územím pro dva základní migrační proudy. Jeden směřuje z jihu na sever, druhý z východu na západ. Pro migranty, kteří se pohybují z východu na západ se střední Evropa stala cílovou nebo tranzitní zemí. Česká Republika pro východní země byla v poválečném období spíše zemí tranzitní, přes kterou se stěhovalo na západ, většinou do Německa. V devadesátých letech, po otevření hranic se situace změnila a ČR kromě tranzitní

¹ Похлебаева, А. Понятие миграции и её классификация In *Журнал международного права и международных отношений* 2005 N 3. [online elektronický časopis] [cit. 2006-12-12]. Dostupné na Internetu: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=765&Itemid=113.

„funkce“ začala lákat cizince hlavně z východu, kterým mohla poskytnout lepší podmínky pro život a tak se stala také zemí cílovou. Tranzitní funkcí plní hlavně pro jedince z Centrální Afriky. Sami obyvatelé ČR dávají přednost odchodu do zahraničí z důvodů pracovních či studijních.²

Problém migrace je ve světě považován za velmi závažný, protože migrační proudy za poslední léta překvapují svými rozměry, jejich intenzita stoupá a stále určuje stránky sociálního vývoje přijímacích zemí. Migrace výrazně ovlivňuje vývoj populace, vyvolává společenské a kulturní změny na všech úrovních. Kromě toho s rozvojem globalizace proces mezinárodní migrace získává nové rysy a nabývá nového smyslu. Každoročně se do migrační politiky investuje hodně finančních prostředků. Tyhle důvody nutí vládu věnovat této problematice zvláštní pozornost.

Rozměry migrace bychom mohli určit tak, že bychom si představili dálniční, železniční a letecké sítě. Naše planeta je mravenišťem, kde se lidé pohybují z různých stran a v různých směrech. Dříve migrace lidí především směřovala ze zemí se špatnou ekonomickou situací do zemí, které na tom byly ekonomicky lépe, v posledních letech migrace nabývá i jiného směru. To se vysvětluje tím, že země se zaostalou ekonomikou nabízí levnou pracovní sílu, energetické zdroje a nájem, proto lidé do těchto zemí převádí svoje firmy, zakládají tam pobočky a zavádí tam výrobu.

Tomu, co je to migrace v mezinárodní definici, jaké jsou její znaky, příčiny a členění se věnuje další kapitola.

² CHLUDÍLOVÁ, I. *Cizinci v České republice* bulletin 2003/1-2 [online]. download: chludilova_cizinci.pdf. CVVM, Sociologický ústav AV ČR. [cit. 2006-18-12]. Dostupné na Internetu: http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=101&shw=100006.

1.1 Definice migrace

Slovník cizích slov definuje migraci jako přemísťování, stěhování, přecházení, změna místa pobytu.³ Krátce řečeno migrace je přesun jednotlivců a skupin osob v prostoru.

Za objekt migrace považujeme osobu, která je v cizí zemi dočasně nebo trvale a říkáme jí migrant. Pro to, aby člověk byl považován za migranta musí splnit dvě podmínky, kterými je pohyb a změna místa bydlení.

Člověk v tísni definuje migranta jako osobu, která na základě svého vlastního dobrovolného rozhodnutí opustí území státu, jehož je příslušníkem a vstoupí na území jiného státu s úmyslem získat tam trvalý nebo dočasný pobyt.⁴

Dále pojednáme o kritériích, podle kterých migraci klasifikujeme, probereme, co je charakterním znakem pro každý typ migrace a popíšeme důvody, za kterých lidé opouštějí svoji vlast a stěhují se do jiných zemí.

1.1.1. Klasifikace migrace a její příčiny

Ruský časopis Mezinárodní právo a mezinárodní vztahy⁵ uvádí další členění migrace:

1. Podle právního statusu – legální a nelegální
2. Podle teritoriálního kritéria – vnitrostátní a mezinárodní
3. Podle motivu a důvodů stěhování – dobrovolná a vynucená
4. Podle časové doby – dočasná, trvalá, sezónní

1. **Legální migrace** předpokládá legální vstup a pobyt cizinců na území České republiky na základě: cestovního dokladu pro občany EU a platného

³ KUČERA, R. *ABZ slovník cizích slov*. [online databáze] [cit. 2007-07-20]. Dostupné na Internetu: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>.

⁴ BUREŠOVÁ, E. *Multikulturní výchova na základní škole*. Praha : UK Pedagogická fakulta, 2006, s. 35
Diplomová práce.

⁵ CHLUDÍLOVÁ, I. *Cizinci v České republice* bulletin 2003/1-2 [online]. download: chludilova_cizinci.pdf. CVVM, Sociologický ústav AV ČR. [cit. 2006-18-12]. Dostupné na Internetu: http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=101&shw=100006.

cestovního pasu opatřeného vízem pro občany třetích zemí, pokud v relaci se státem, jehož jsou občany a není vízová povinnost zrušena.⁶

2. **Pro nelegální migraci** základním rysem je nelegální vstup osob přes státní hranice na území státu z různých důvodů, nedovolený způsob opuštění státu nebo nelegální pobyt cizinců uvnitř státu. Největší skupinu nelegálních migrantů tvoří uprchlíci, kteří nelegálně vstupují na území určitého státu s cílem hledání azylu. Další značnou skupinu nelegálních migrantů představují migranti, kteří legálně přišli do určité země s cílem zaměstnání a zůstávají tam i po vypršení dovolené doby pobytu bez příslušného pracovního povolení.
3. **Mezinárodní migrace** je pojímána jako přesun jednotlivců i skupin z území jednoho státu na území státu jiného. Hlavním znakem této migrace je fakt překročení státní hranice.⁷
4. **Vnitrostátní migrace**⁷ je definována jako změna trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce. Hlavním znakem, který ji charakterizuje je pohyb a změna místa bydlení uvnitř své země.
3. **Dobrovolnou migraci** určují důvody a motivy stěhování lidí. Tento typ migrace předpokládá přesun lidí za účelem studia, zaměstnání, sloučení s rodinou a jiných důvodů. Hlavním znakem, který charakterizuje tento typ migrace je vlastní rozhodnutí osoby.

Jedním z typu dané migrace je **migrace pracovní**. Za pracovního migranta označujeme „osobu, která vstupuje do země jako cizí pracovní síla na pozvání vlády nebo budoucího zaměstnavatele, dále to může být osoba, která vstoupila do země samostatně za účelem nalezení práce v zahraničí“.⁷

⁶ Server MV ČR. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Zákon č.326/1999 Sb., O pobytu cizinců na území České republiky. [online] [cit. 200 -05-17] Je ke stažení na Internetu: http://www.mvcr.cz/sbirka/1999/zakon_12.html#castka_106.

⁷ Похлебаева, А. Понятие миграции и ее классификация In *Журнал международного права и международных отношений* 2005 N 3. [online elektronický časopis] [cit. 2006-12-12]. Dostupné na Internetu: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=765&Itemid=113.

Daný typ migrace vychází z finančních potřeb jak jednotlivce, tak často i rodiny, která se snaží zabezpečit svoji existenci cestou vysílání nejvíce práceschopného člena do zahraničí za účelem výdělku.

4. **Ekonomická migrace**⁸ je v současné době nejrozšířenějším typem dobrovolné migrace a je podmíněná hledáním lepších životních podmínek, které do sebe zahrnují zaměstnání, slušné finanční hodnocení své práce odpovídající dosaženému vzdělání, možnost kariérního růstu, seberealizaci, a tím i kvalitu svého života.

Dalším typem dobrovolné migrace je migrace za účelem sloučení s rodinou. Je uskutečňována na základě toho, že jeden rodinný příslušník již migroval do jiné země za zákonných podmínek a ostatní členové jeho rodiny si přejí sloučení.

5. **Nucenou migrací** rozumíme přesun osob vyvolaný různými stresovými faktory jako jsou války, mezinárodní konflikty, obavy z uvěznění nebo mučení, strach z pronásledování kvůli rase, náboženskému vyznání, národnosti, příslušnosti k určité společenské skupině. „Aktéry“ tohoto typu migrace jsou uprchlíci a exulanti.

Z definic vyplývá, že důvody, pro které lidé opouštějí své rodné země jsou různorodé a vycházejí z typu migrace.

2. Současná situace cizinců v novém státu EU

Uplynuly již 3 roky od doby, co se Česká republika stala členem společenství evropských států, které přineslo pro ČR nové možnosti, šance, výhody. Úpravy se dotkly různých oblastí: hospodářské, sociální, vzdělávací, právní aj.

Vstup do EU poznamenal i cizince. Proběhly změny týkající se možnosti vstupu a pobytu občanů členských zemí Evropské Unie a jejich rodinných příslušníků na území ČR. Poslední změny byly odraženy v novele Zákona o pobytu cizinců v České republice

⁸ Похлебаева, А. Понятие миграции и ее классификация In Журнал международного права и международных отношений 2005 N 3. [online elektronický časopis] [cit. 2006-12-12]. Dostupné na Internetu: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=765&Itemid=113.

č. 161/2006.⁹ Tato novela mění zákon č.326/1999 Sb., O pobytu cizinců na území České republiky a přináší změny týkající se pobytu občanů EU a jejich rodinných příslušníků.

Podle cizineckého zákona¹⁰ se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské Unie. Tento zákon stanoví podmínky vstupu cizince na území České republiky, jeho pobytu na něm a vycestování z území České republiky. Hlava I §2 cizineckého zákona vymezuje kategorie cizinců, na které se tento zákon nevztahuje.

Hlava IV cizineckého zákona stanoví podmínky pro udělení povolení k trvalému pobytu na území České republiky. Novela¹⁰ upravuje lhůtu pro podání žádosti o trvalý pobyt z 10 na 5 let, jmenuje účely, které se započítávají do pětileté lhůty, stanoví dobu nutnou k udělení trvalého pobytu na území České republiky s podmínkou nepřetržitosti tohoto pobytu, určuje výjimky, vyjmenovává doklady přikládané k žádosti o trvalý pobyt. Dále upravuje podmínky pobytu občana EU a jejich rodinných příslušníků, změny vyskytující se v systému sociální podpory a péče pro občany EU, podmínky pro udělení trvalého pobytu občanu EU a nutné doklady k žádosti o trvalý pobyt.

2.1. Zaměstnanost cizinců v České Republice

Pracovní migrace v současné době je na prvním místě mezi ostatními typy migrací. Lidé se stěhují hlavně z ekonomických důvodů: za lépe placenou práci, vyšší životní úroveň, atp. Kromě toho se státy EU potýkají s problémem úbytku pracovním sil a lákají zahraniční pracovníky s určitou kvalifikací, která je v dané cílové zemi třeba. Pro imigranty zaměstnání nabývá ještě většího smyslu, protože je krokem k nezávislosti, samostatnosti, soběstačnosti a pocitu jistoty do budoucna. Zaměstnání je součástí úspěšné integrace cizinců, o kterou poslední léta usiluje vláda České republiky.

⁹ Server MV CR. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Novela č. 161/2006 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. [online] [cit. 2007 -05-17]. Dostupné na Internetu: http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/zakon_04.html#castka_55.

¹⁰ Server MV CR. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Zákon č.326/1999 Sb., O pobytu cizinců na území České republiky. [online] [cit. 200 -05-17]. Dostupné na Internetu: http://www.mvcr.cz/sbirka/1999/zakon_12.html#castka_106.

Zaměstnanost cizinců se pokusíme rozebrat z hlediska dalších aspektů:

- **základní pracovní režimy**
- **zákony a právní normy upravující zaměstnání a podnikání cizinců**
- **zaměstnanost cizinců a povolení k pobytu podle nejčastějších státních občanství**
- **odvětví**

Na českém trhu práce působí cizinci ze 190 zemí.¹¹ Většina pracovních migrantů směřujících do ČR je ze zemí, ve kterých je horší ekonomická situace, než v České republice, pro které je trh práce v ČR atraktivní. Stejně, jak mají zájem získat si práci cizinci, tak zaměstnavatele mají zájem o zahraniční pracovní sílu. Důvod je zřetelný - cizinec pobírá nižší plat, je flexibilní, nahraditelný a snadno kontrolovatelný. Protože imigranti většinou nemají občanství a s ním spojená práva, tak ve svém postavení jsou často znevýhodněni.¹² Právě na tento aspekt zaměstnávání cizinců poukazuje ve své studii M. Horáková „Cizinci obsazují většinou volná pracovní místa bez požadavku na jakékoli vzdělání a kvalifikaci. Absence požadavku na odborné vzdělání či kvalifikaci u nabízeného volného pracovního místa implikuje, že se jedná o podřadnou práci. Domácí pracovníci s určitou úrovní dosažené kvalifikace takováto pracovní místa odmítají. Ta zůstávají neobsazena a lze je nabídnout cizincům. Zaměstnavatelé tímto způsobem obcházejí zákon o zaměstnanosti a získávají snáze povolení úřadů práce k zaměstnávání cizinců. Neuvádějí specifické požadavky na vzdělání u hlášených volných pracovních míst, jak jim ukládá zákon, právě proto, aby mohli tato místa obsadit přechodně cizinci“.¹³ Atraktivní místa obvykle obsazují domácí zájemci a pro přechodně zaměstnávané cizince zbývají ostatní. Výjimkou jsou pracovní místa, na kterých pracují většinou specialisti ze států EU a vykonávají práci, kterou by nemohli vykonávat domácí ani cizinci z důvodu nedostatečné zkušeností v těchto oblastech. Tyto práce jsou dobře hodnoceny a placeny.

Základní pracovní režimy

¹¹ Člověk v tísni *Za prací do Česka*

¹² GRYGAR, J., ČANĚK, M., ČERNÍK, J. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů z třetích zemí*. Server Multikulturního centra Praha [E-knihovna] 2006 [cit. 2007-06-20]
Dostupné na Internetu: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957005>.

¹³ HORÁKOVÁ, M. *Obyvatelstvo, trh práce a migrace v České republice*. Praha: Vyzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004

Publikace „Za prací do Česka“, vydanou společností Člověk v tísni uvádí tři základní pracovní režimy cizinců:

1. Zaměstnávání cizinců na základě povolení k zaměstnání vydávaných úřady práce v ČR.
2. Zaměstnávání slovenských občanů na základě registrací u úřadu práce v ČR.
3. Podnikání cizinců na základě živnostenského oprávnění vydaného živnostenskými úřady v ČR.

Zaměstnávání cizích státních příslušníků po vstupu České Republiky do Evropské Unie přetrpělo některé změny, tykající se především občanů EU a Švýcarska a jejich rodinných příslušníků. Trh práce se pro tyto občany stal přístupnější, protože mají stejné právní postavení jako občané České republiky, a to podle zákona č. 435/2004 Sb., O zaměstnanosti. Ostatní cizinci, kteří nejsou občany EU a Švýcarska, ani jejich rodinnými příslušníky, mohou vykonávat práci na území ČR za podmínky, že obdrželi povolení k zaměstnání a povolení k pobytu.¹⁴

Zákony a právní normy upravující zaměstnání a podnikání cizinců

Podnikat je v ČR možné buď jako

- fyzická osoba, tedy jako živnostník, což je upraveno především zákonem č. 455/1991 Sb. O živnostenském podnikání,
- anebo prostřednictvím právnických osob a obchodních společností, o čemž pojednává obchodní zákoník (zákon č.513/1991 Sb.).

Zaměstnání cizinců na základě pracovního povolení upravují:

- zákon č.435/2004 Sb., O zaměstnanosti a dále právní předpisy, které lze rozdělit do dvou skupin:
- vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli upravuje především zákoník práce a řada dalších prováděcích a speciálních předpisů týkajících se například kolektivního vyjednávání, pracovní doby, bezpečnosti práce, mezd atd.

¹⁴ Český statistický úřad. *Cizinci v České republice 2006*. Praha : ČSÚ, 2006

- práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů vůči státu upravují předpisy o zaměstnanosti.¹⁵ Tyto zákony zajišťují realizaci veřejných zájmů, jako je plná zaměstnanost, integrace osob se změněnou pracovní schopností do pracovního procesu atd.¹⁶

Zaměstnanost cizinců a povolení k pobytu podle nejčastějších státních občanství

Níže uvedená tabulka nám dává přehled o ekonomických aktivitách cizinců v roce 2006

Tabulka č. 1

Zaměstnanost cizinců a povolení k pobytu cizinců podle nejčastějších státních občanství

Země	Pracující cizinci celkem	Evidování na úřadech práce	S platným živnostenským oprávněním	Bydlící cizinci	S povolením k trvalému pobytu	Ostatní typy pobytu nad 90 dní
Celkem	250 797	185 075	65 722	321 456	139 185	182 271
Slovensko	99 637	91 355	8 282	58 384	22 472	35 912
Polsko	18 387	17 149	1 238	18 894	11 320	7 574
Německo	3 583	2 383	1 200	10 109	4 220	5 889
Ukrajina	67 480	46 155	21 325	102 594	25 408	77 186
Vietnam	23 602	692	22 910	40 779	30 538	10 241
Rusko	3 659	2 380	1 279	18 562	8 896	9 666
Ostatní	34 699	24 961	9 488	72 134	36 331	35 803

Zdroj:

Český statistický úřad¹⁷.

Ředitelství cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra České republiky¹⁸.

Z tabulky je patrné, jaké země jsou hlavními zdroji pracovní migrace do České Republiky. Nejvýznamnější místo v této hierarchii patří Slovensku, které dodává na

¹⁵ Jedná se o zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, zákon č. 9/1991 Sb., o zaměstnanosti a působnosti orgánů České republiky na úseku zaměstnanosti nebo o nařízení vlády č. 103/2002 Sb., o hmotné podpoře na vytváření nových pracovních míst a rekvalifikace zaměstnanců v rámci investičních pobídek.

¹⁶ Člověk v tísní. *Za práci do Česka*. Praha: ČT při o.p.s. Člověk v tísní, 2004

¹⁷ ČSÚ. *Zaměstnanost cizinců podle vybraných státních občanství* [online databáze] [cit. 2007-06-28]

Dostupné na Internetu: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ekonomicka_aktivita.

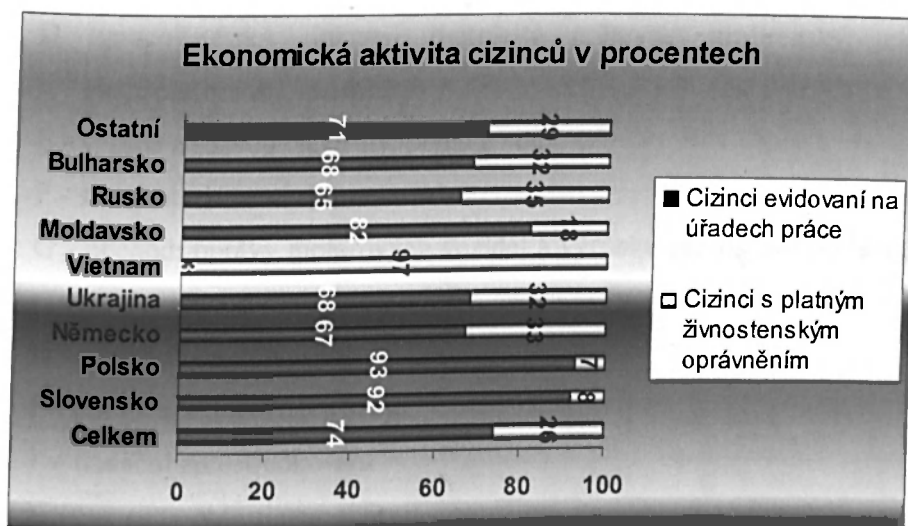
¹⁸ Ředitelství cizinecké a pohraniční policie MV ČR. *Cizinci s povoleným pobytem na území ČR*

k 31. 12. 2006 [online databáze]

Dostupné na Internetu: <http://www.mvcr.cz/statistiky/migrace/cpn2006.html#061231>.

český trh práce nejvíce pracovní síly a to 39,4% (99 637). Vysvětlením je volný pohyb pracovních sil mezi Českou republikou a Slovenskem, které nepotřebují pracovní povolení a jejich přístup na trh práce není nijak omezován. Dalším podstatným důvodem je kulturní blízkost těchto národů a jejich příbuznost.¹⁹ Na druhém místě je Ukrajina, která je další významnou zemí pracovní imigrace a podíl pracujících z Ukrajiny tvoří 26,9%. Třetí zdrojovou zemí je Vietnam, jehož občané se podílí 9,4 % na celkové zaměstnanosti. Další zemí je Polsko s 7,3 % podílem na celkovém počtu legálně pracujících. Na 5 místě je Moldavsko s 1,6 % a procentní podíl zbylých zemí se pohybuje kolem 1,5-1%. V České republice ke konci roku 2006 bydlelo celkem 321 456 cizinců, což je 3,12% z celkového počtu obyvatelstva (10 287 189). Z nich 250 797 (2,43%) jsou ekonomicky aktivní cizinci . Z nich 74% tvoří cizinci evidovaní na úřadech práce a 26 % jsou živnostníci. Podíváme-li se na graf, získáme informaci, jaké procento cizinců z vybraných států se živí jako živnostníci a jaké procento cizinců má povolení k zaměstnání.

Graf č 1: Ekonomická aktivita cizinců v procentech

Zdroj: Český statistický úřad²⁰.

Z grafu je zřetelně vidět, že nejvíce se živí podnikáním občané Vietnamu.

Odvětví

¹⁹ HORÁKOBÁ, M., *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly*. Praha: VÚPSV. 2003.

²⁰ ČSU. *Zaměstnanost cizinců podle vybraných státních občanství* [online databáze] [cit. 2007-06-28]

Dostupné na Internetu: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_ujade/ekonomicka_aktivita.

Pro lepší přehled podíváme se na tabulku, která nám poskytuje údaje, v jakých odvětvích jsou zaměstnáni cizinci.

Tabulka č. 2

Pracovníci v hlavním zaměstnání na území České republiky v členění podle OKEČ a podle vybraných státních občanství v roce 2005 (v tisících)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
Ukrajina	3,2	0,7	0,2	12,6	0,0	27,8	4,4	0,6	0,4	0,0	10,7	0,0	0,2	0,2	2,1
Slovensko	1,4	0,5	1,3	34,6	0,2	16,9	9,2	1,7	3,1	0,4	10,6	0,1	0,8	4,4	2,1
Rusko	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,2	1,5	0,1	0,2	0,0	1,4	0,0	0,1	0,1	0,4
Německo	0,0	0,0	0,0	1,2	0,0	0,1	0,8	0,1	0,1	0,1	0,6	0,0	0,3	0,0	0,2
Polsko	0,1	0,0	2,9	5,5	0,0	1,9	1,2	0,1	0,1	0,0	0,7	0,0	0,1	0,1	0,4
Vietnam	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	24,8	1,4	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1

Zdroj:

ČSÚ-VŠPS, MPSV (pracovní povolení), MPO (cizinci živnostníci)

Vysvětlivky:

A –zemědělství, myslivost, lesnictví a související činnosti

B - rybolov, chov ryb

C - těžba nerostných surovin

D zpracovatelský průmysl (hutnický průmysl, strojírenský, elektronický elektrotechnický, chemický)

E - výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody

F - stavebnictví

G - obchod; opravy motorových vozidel a výrobku pro osobní potřebu, převážně pro domácnost

H - ubytování a stravování

I - doprava, skladování a spoje

J - finanční zprostředkování

K - činnost v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti

L - veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení

M -vzdělávání

N - zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti

O - ostatní veřejné, sociální a osobní služby

Z tabulky je patrné, v jakých odvětvích hospodářství pracují občané různých států na území ČR.

Podle počtu cizinců pracujících na území České republiky jsou na prvním místě Slováci (viz. Tabulka č.1). Ti nejvíce zastávají funkce ve státním sektoru, zvláště ve zpracovatelském průmyslu, ve stavebnictví, podnikají zejména ve sféře nemovitostí a pronájmů.

Na druhé pozici se umístili občané Ukrajiny, kteří nejvíce pracují ve stavebnictví a část z nich ve zpracovatelském průmyslu.

Třetí místo patří občanům Vietnamu. Převažující množství z nich obchoduje a část působí v odvětví ubytování a stravování.

Občané Polska obsazují místa ve zpracovatelském průmyslu, v těžbě nerostných surovin, částečně ve stavebnictví, obchodu, v sociálních a veřejných službách.

Na závěr můžeme říct, že imigranti prospívají ekonomice přijímací země svou prací a výdělkem, vytvářejí nová pracovní místa a podporují hospodářský růst tím, že přijdou. Tím se zvyšuje potřeba potravin, dopravních prostředků a je narůstá počet potenciálních zákazníků, tedy i větší hospodářský růst.

3. ČR jako multikulturní společnost

V posledních letech se proces vývoje multikulturní společnosti stává pro nás více aktuálním. Slyšíme o něm v televizi, rádiu, čteme v novinách, časopisech, hovoříme o něm ve školách a v neposlední řadě se informačním médiem stává internet. Představy o státě s jedinou kulturou zůstaly daleko v pozadí. V naší společnosti probíhá multikulturní evoluce. Jedním z hlavních důvodů je migrace obyvatelstva a globalizace, která tuto migraci ovlivňuje. Globalizační proud vede k obnovení různých jazyků a kultur, ke vzniku národních, etnických, náboženských a sociálních znaků, kterými se lidé od sebe liší.

Díky demokracii se snažíme vybudovat takovou společnost, ve které by různé etnické, náboženské, kulturní skupiny obyvatel žijící na území jednoho státu vzájemně

přijímali hodnoty, způsob života a zvláštnosti jiných kultur, přičemž by je tolerovali a respektovali. Česká Republika se v posledních letech na utváření podobné společnosti aktivně podílí. Jelikož nejde o věci, ale o lidské bytosti, o jejich způsob myšlení, jejich zvyky a tradice utvořené staletími, tento proces trvá delší dobu. Multikulturní soužití vychází z porozumění, přijetí zvláštností jiných národů, a to nejen ve smyslu tolerance vůči jejich kultuře, jazyku, ale i jejich víry, odlišnosti názorů a konfesí, stylu života, pochopení, které je nesmírně důležitým krokem na cestě k multikulturní společnosti.. Abychom mohli člověku porozumět a pochopit proč na stejné situace reaguje rozdílným způsobem než my, proč za různých okolností jedná odlišně od nás, měli bychom mít základní přehled nejen o zvycích a tradicích jeho kultury, ale i o náboženství, která často ovlivňují všechny stránky života jedince.

Další kapitola se věnuje světovým a regionálním náboženstvím jako je Islám, Konfucianismus, Buddhismus, Taoismus, které vyznává menší část populace.

3.1. Islám

Islám je náboženství rozšířené hlavně v Asii, Severní a Centrální Africe a částečně v Evropě. Islám není jen náboženstvím, ale i systémem právních a morálních norem, které zasahují do všem forem kulturního a politického života. Islám stanovuje a upravuje všechny oblasti lidského bytí, rodinného života, společnosti a státu. Muslimové uctívají jediného Boha a úkolem člověka je poznání Boha. Náboženské tradice v životě každého muslima hrají důležitou roli, protože značnou měrou ovlivňují formování jeho myšlení. Každý jedinec během svého života musí plnit řadu osobních a společenských náboženských povinností, čímž splácí Bohu dluh za své stvoření.²¹

Osobních povinností před Bohem je 5:

1. Salát je společná modlitba, která se provádí 5krát denně v přesně vymezený čas. Salát je projevem pokory a jakýmsi symbolem muslimské víry. Daný rituál je důkazem rovnosti před Bohem.

²¹ Server školy 1413: *Religii mira*. [online] [cit. 2007-03-05]. Dostupné na Internetu: <http://schools.keldysh.ru/school1413/religija/islam.htm>.

2. Zakát je rituálem poskytování almužny chudým a potřebným.
3. Saum je provádění půstu v průběhu celého svatého měsíce Ramadánu. Říká se, že tuto povinnost má Bůh nejradši, svým jednáním člověk se snaží Boha potěšit.
4. Hadždž je dluhem každého muslima, který musí splnit alespoň jednou za život. To je pout' do Mekky. Splněním této povinnosti člověk očistí svou duši a tělo.
5. Džihád je poslední osobní povinnosti před Bohem.
 - a) Velký Džihád představuje boj sám se sebou na duchovní cestě – sebeočista.
 - b) Malý Džihád – obrácení na Islám stoupců jiných náboženství.

Společenských náboženských povinností je více než osobních. Každou, více či méně, významnou událost v životě věřícího, ať už narození dítěte, zletilost, sňatek nebo služební postup aj., doprovází přinášení obětí. Důležitým bodem je to, že maso obětního zvířete se dělí mezi chudými a také se poskytuje almužna.

Bodem, který si zaslouží pozornost je udržování širších příbuzenských vztahů, úcta k rodičům a vážení rodinných hodnot.

Postavení ženy je dáno Koránem a islámským právem šaría.²² Jími je prostoupena jistá míra nadřazenosti muže nad ženou. Vyplyvá to spíše z preference mužové fyzické síly a některých jeho sociálních rolí. Žena však není hodnocena jako méněcenná a nezpůsobitelná plnoprávné společenské interakce. Její hlavní povinnosti je však domov, rodina a starost o manžela, a tím i starost o stabilitu muslimské společnosti.

²² KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULER, Z., DUDÁK, V.: Islám: ideál a skutečnost. Praha, 2002.

3.2 Konfucianismus

Čínské myšlení ovlivněno hlavně konfucianismem, taoismem a buddhismem, které patří k regionálním náboženstvím.

Zakladatelem konfucianismu byl Konfucius považovaný v Číně a Japonsku za velkého učitele. Teorie Konfucia spočívala ve zvládnutí člověkem pěti ctností, které by mu napomáhali k harmonii ve vztahu mezi jeho osobou, společností a státem.²³

Za první ctnost považoval Konfucius pravdivý vztah k lidem. To znamenalo, že člověk by nedokázal plnit své životní cíle a úkoly, pokud by nebyl v souladu s jinými lidmi.

Za druhou ctnost bylo považováno pravdivé chování. Člověk, který se naučil pravidla správného chování by je měl umět aplikovat na každou situaci se kterou by přišel do styku. On zná pravidla etikety, všechny rituály s ní spojené, ale pokud by neovládal správné chování, tak by mu to nestačilo. Pod správným chováním Konfucius pojímal milosrdenství.

Pravdivé poznání bylo třetí ctností. Dokonalý člověk by měl být člověkem moudrým. Měl by to být člověk vzdělaný, který by sloužil ostatním jako vzor a učil je vysoké mravnosti a ctnosti. Jen v tom případě by lidé byli schopni vzájemného respektu.

Za čtvrtou ctnost byl považován pravdivý duševní stav, který by měl člověk rozvíjet do takové míry, aby vylepšoval svůj vztah k ostatním lidem, aby byl spravedlivý vůči sobě a milosrdný vůči jiným.

Poslední pátou ctností byla trvalost. Po tom, co jedinec se naučí první čtyři ctností, musí si je stále držet. Všech pět ctností doprovází člověka na cestě k dobru. Jeho láska a dobrosrdečnost se rozvíjí skrz užitečnost vůči jiným.

Těchto pět ctností by mělo ovlivnit jak vztahy mezi členy rodiny, tak i uvnitř společnosti.

²³ Server školy 1413: *Religii mira*. [online] [cit. 2007-03-05]. Dostupné na Internetu: <http://schools.keldysh.ru/school1413/religiia/conf.htm>.

Konfucian říkal: „Lépe být přívětivý a laskavý vůči těm, se kterými jsi často v kontaktu, než slavnostně prohlašovat o své „lásce“ ke všem lidem. Správný život podle Konfuciana spočívá ve správných postojích, správném chování a jednání vůči lidem, se kterými běžně přicházíš do styku“.²⁴

Konfucian si myslel, pokud by každý jedinec ovládal těchto pět ctností, nastal by zlatý věk, což já osobně považují za příbuzný pojem principu tolerance multikulturní společnosti v tom smyslu, že by se lidé měli navzájem respektovat a vážit si jak sebe, tak i ostatní.

3.3 Taoismus

Zakladatelem dalšího náboženského proudu je čínský mudrc Lao'c.²⁵ Jeho učení vychází z Tao, které označuje cestu k dokonalosti, k harmonii s přírodou a je zdrojem všeho ve světě. Člověk, který bude žít podle Tao nikdy nebude používat sílu, aby něčeho dosáhnul, protože právě síla je tím, co zničí jeho vysoké cíle. Člověk by musel činit v souladu s přírodou, s jejími zákony. Pokud tak neudělá a půjde za svým cílem natvrdo, najednou ztratí hodnotu toho, co hledá. Jelikož člověk žije mezi lidmi, neměl by být sobecký a myslet jenom na sebe. Měl by se naučit vidět věci takovými, jaké jsou, nevidět v nich něco, co v nich není a chovat se podle toho.

3.4 Buddhismus

Tento směr náboženství byl založen v Indii Gautamou Buddhou.²⁶ Učení Buddha pokládalo za cíl ukázat lidem cestu ke štěstí a vnitřnímu klidu. Samotné slovo Buddha označuje zasvěcený. To není pouze jméno, ale stav myslí. Celé učení Buddha směřuje k hledání cesty, která jedince zbaví neštěstí a utrpení a ukáže lidem cestu ke štěstí a vnitřnímu klidu. Buddhismus se orientuje na duchovní rozvoj jedince, obrací se do jeho

²⁴ Server školy 1413: *Religii mira*. [online] [cit. 2007-03-05]. Dostupné na Internetu: <http://schools.keldysh.ru/school1413/religiia/conf.htm>.

²⁵ Server školy 1413: *Religii mira*. [online] [cit. 2007-03-05]. Dostupné na Internetu: <http://schools.keldysh.ru/school1413/religiia/dao.htm>.

²⁶ Server školy 1413: *Religii mira*. [online] [cit. 2007-03-05]. Dostupné na Internetu: <http://schools.keldysh.ru/school1413/religiia/budd.htm>.

vnitřku. Pro zbavení utrpení je nutno projít čtyřmi etapy nebo v buddhistickém učení vznešenými pravdami.

První pravda je o utrpení. Buddha vymezuje to, co je pro člověka utrpením: narození, staří, nemoc, bída, smutek, bolest. Tyto formy se jeví jako přímá hrozba lidské existenci tudíž zdrojem našeho neklidu.

Druhá pravda je o vzniku utrpení. Podle Buddha jeho zdrojem je neukojitelná touha. Touha po moci, po slasti, po blahým prožitkům.

Třetí pravda je o zániku utrpení. Na této etapě jedinec musí odmítnout veškeré tužby a tím očistit svoji mysl.

Čtvrtá pravda představuje praktickou cestu, která vede k potlačování, tlumení tužeb.

Tato cesta je jakýmsi návodem na ukončení našeho utrpení. Je nazvána osmidílná stezka z toho důvodu, že zahrnuje 8 způsobů správného jednání.²⁶

Je to:

pravé pochopení, pravé myšlení, pravá řeč (upřímná, pravdivá),

pravé jednání (nezpůsobování zla), pravý život (čistý, mírný, klidný),

pravé úsilí (sebevzdělávání a sebekontrola), pravá bdělost (aktivní bdělost myslí),

pravé soustředění (správné metody meditace).

Cílem je dosažení nirvány, stavu, ve kterém jedinec je zbaven strachu, emocí, návykových vzorců a způsobu života, které zatemňují základní přirozenost myslí.

4. Demografická situace v České republice

Poslední léta můžeme posuzovat demografickou situaci České republiky jako nepříznivou, která se od optimální v současné době odlišuje. Hlavním důvodem tohoto problému je snižování přírůstku obyvatelstva, což je přirozeně spojeno se zpomalenou

reprodukcí obyvatelstva, která je vyvolávána změnou vnímání životního stylu, ovlivňující západní svět.

Současná generace obyvatelstva se odlišuje od předešlé jinou hierarchií životních hodnot. S rozvojem genderové rovnosti a také s možností získání zajímavých a perspektivních pracovních příležitostí dochází k tomu, že mladí seberealizovaní lidé dávají přednost pracovní kariéře před rodinou a jejím sociálním funkcím. Mladou generaci nezajímá, jaké následky to bude mít. Mladí lidé většinou odkládají narození svých prvních dětí do relativně vyššího věku, u žen do věku 26-28 let.²⁷

Z vývoje demografické situace v ČR mezi lety 2002 až 2006, je možné vysledovat jeho směr.

Tabulka č. 3

Demografický vývoj obyvatelstva ČR v období 2002-2006

Ukazatele demografického vývoje	2002	2003	2004	2005	2006
Porodnost	92 786	93 685	97 664	102 211	105 831
Umrtlost	108 243	111 288	107 177	107 938	104 441
Sňatečnost	52 732	48 943	51 447	51 829	52 860
Rozvodovost	31 758	32 824	33 060	31 288	31 415
Přírůstek/úbytek stěhováním	12 290	25 789	18 635	36 229	34 720
Přirozený přírůstek/úbytek	-15 457	-17 603	-9 513	-5 727	1 390
Celkový přírůstek	-3 167	8 186	9 122	30 502	36 110
Přistěhovalí	44 679	60 015	53 453	60 294	68 183
Vystěhovalí	32 389	34 226	34 818	24 065	33 463
Celkový počet obyvatel	10 203 774	10 211 651	10 220 923	10 251 092	10 287 189

Zdroj:

Český statistický úřad.²⁸

Z tabulky je patrné, jakým směrem se vyvíjela demografická situace v České republice v období mezi rokem 2002-2006. Pro přiblížení demografického vývoje obyvatelstva za posledních několik let, uvedeme jeho stručnou charakteristiku od konce roku 2002.

²⁷ MV : Demografický vývoj obyvatelstva do roku 2050 In *Veřejná správa* č. 37 [online elektronický časopis] [cit. 2007-05-08] Dostupné na Internetu: <http://www.mvcr.cz/casopisy/s/2000/0037/37tema.html>.

²⁸ ČSÚ. *Pohyb obyvatelstva*. Český statistický úřad [online databáze] [cit. 2007-06-14]. Aktualizováno Listopad 2005. Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/2004-oby>.

Rok 2002

Na konci roku 2002 měla ČR podle statistické bilance na základě předběžných výsledků sčítání lidu celkem 10 203 774 obyvatel, který se vyznačuje velmi nízkou porodností a převahou počtu zemřelých nad počtem narozených. Celkový úbytek obyvatelstva činil 3 167. Další faktor je úzce spojen s migrací cizinců. Jedná se konkrétně o jejich úbytek, který souvisí s povolením k dlouhodobému pobytu.²⁹

Rok 2003

Od roku 2003 se demografická situace v ČR začala vyrovnávat a počet obyvatelstva se zvýšil. Tento přírůstek se vysvětluje tím, že od března roku 2003 začal běžet pilotní projekt Aktivní výběr kvalifikovaných odborníků a do ČR přibýlo přibližně 16 tisíc obyvatel z různých zemí. Do ČR se přistěhovalo o 26 tisíc osob více než se vystěhovalo. Zahraniční migrace znovu byla jedním z nejúčinnějších ukazatelů, jež udával směr ke zvýšení přírůstku domácího obyvatelstva, který čítal 8 186 osob. Nejvíce se na něm podíleli občané Ukrajiny (9 tisíc) a Vietnamu (2,7 tisíc). Celkový počet k prosinci činil 10 211 651 obyvatel.³⁰ Ovšem počet narozených dětí byl stále nízký a chřipková epidemie způsobila další pokles obyvatelstva. V porovnání s rokem 2002 se snížil počet sňatků a zvýšila se rozvodovost.

Rok 2004

V roce 2004 došlo ke změnám, týkající se zvýšené porodnosti a snížené úmrtnosti přibližně o 10 000. Počet sňatků ve srovnání s rokem 2003 se zvýšil o 2000 a počet rozvodů zůstal skoro stejný. Počet sňatků se v posledních letech považuje za velmi nízký. Jako hlavní příčina se uvádí vzestupná tendence udržování neformálního partnerského soužití mezi mladými lidmi a nechut' zakládat rodinu. Snížil se počet přistěhovalců, přesto zůstal vyšší než počet vystěhovaných. Celkem ze zahraničí

²⁹ ČSÚ. *Pohyb obyvatelstva v České republice v letech 2002-2003*. Český statistický úřad [online databáze].

[cit. 2007-06-14]. Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03250404.xls>.

³⁰ ČSÚ. *Pohyb obyvatelstva v České republice v letech 2002-2003*. Český statistický úřad [online databáze].

[cit. 2007-06-14]. Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03250404.xls>.

přibýlo 18 635 osob a přirozený úbytek obyvatel učinil 9 513 osob. Celkový přírůstek byl 9 122 obyvatel a celkový počet k prosinci roku 2004 čítal 10 220 963 tisíc.³¹

Rok 2005

V roce 2005 se počet obyvatel České republiky zvýšil o 30 a půl tisíc. Hlavním důvodem bylo stále zvyšování zahraniční migrace, která ve srovnání s rokem 2004 se skoro zdvojnásobila. Počet přistěhovalců tvořil 36 000.³² Mezi další rozhodující aspekty je nutné uvést markantní nárůst narozených dětí. Oproti roku 2004 se narodilo o 5 tisíc dětí více, přestože úmrtnost stále převažovala nad porodností. Tento rok byl poznamenán nižší rozvodovostí a větším počtem sňatků. Celkový přírůstek obyvatelstva činil 30 502 a celkový počet obyvatelstva na konci roku 2005 činil 10 251 092 tisíc.⁶

Rok 2006

Rok 2006 stal významným pro vývoj demografické situací v ČR. Je poznamenán kladným přirozeným přírůstkem v důsledku převahy porodnosti nad úmrtností. Oproti roku 2005 zvýšil se počet přistěhovalců o cca 8 000. Celkový počet tak k 31.12.2006 tvořil 10 287 189 obyvatel.⁶

5. Národnostní složení obyvatelstva České republiky

Česká republika je považována za stát národnostně a rasově homogenní, protože skoro 97% jejího obyvatelstva tvoří národnost česká, moravská a slezská a jen 3% jiné národnosti (viz. Tabulka č. 3). V posledním desetiletí v České Republice početnou skupinu tvoří národnost vietnamská, ruská, bulharská. Abychom neoperovali s nejasnými pojmy, vysvětlíme, co označujeme za homogenní společnost, etnikum,

³¹ ČSÚ. *Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2004 a 2005*. Český statistický úřad [online databáze]. [cit. 2007-06-14]. Dostupné na Internetu:

<http://www.czso.cz/csu/csu.nsl/informace/cobv03230606.xls>.

³² ČSÚ. *Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2005 a 2006*. Český statistický úřad [online databáze]. [cit. 2007-06-15]. Dostupné na Internetu:

http://www.czso.cz/csu/csu.nsl/informace/coby032207_107.xls.

národ, národnost, majoritu, minoritu z hledisek různých autorů a podíváme se, jaké národnosti obývajících zemi Česko se podílejí na utváření národnostní struktury obyvatelstva.

Za **homogenní společnost** označujeme takovou společnost, kde menšiny tvoří malý podíl na celkovém počtu obyvatel. V České Republice tento podíl je pouze 3.12% k celé populaci, kdyžto v jiných společnostech může docházet ke 20% jak je tomu například ve Švýcarsku.

Etnikem rozumíme skupinu lidí, která má společný jazyk, dějiny, rasový původ, náboženství, styl oblečení apod.³³

„Jinou definici etniku dává M.Strasser, který zmiňuje o dvou názorových tendencích nahlížejících na pojem etnikum. První názor považuje etnikum za „... *původní sociální danost, kterou charakterizuje společný biologický původ, společné původní fyziologické znaky, společné dějiny, náboženství a kulturní významové vzory. Etnikum je spjato s určitým společenským teritoriem a řídí se společnými principy společenského řádu.*“ Proti tomuto vymezení stojí druhý názorový proud, který etnikem rozumí „... *sociální skutečnost vykonstruovanou na základě referenčního vztahu mezi tím, co je nám vlastní, a tím, co je cizí*“.³⁴

Národem rozumíme společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny, společná kultura a společné území.

Národnost chápeme jako příslušnost osoby k určitému národu.³⁵

V roce 2001 probíhalo sčítání lidu a **národností** se rozumělo příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Přičemž ani mateřská řeč ani řeč, kterou člověk používá nebo lépe ovládá nehrály roli. Rozhodujícím faktorem při určování národnosti

³³ BÍMOVÁ, I., DUFKOVÁ, I., HOUSKOVÁ, R., POKORNÁ, J. *Výukový manuál: Práce policie ČR*

³⁴ *přistěhovalci a uprchlíky*. Praha, 2004.

³⁴ BUREŠOVÁ, E. *Multikulturní výchova na základní škole*. Praha, 2006. 24 s. Diplomová práce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy na katedře speciální pedagogiky.

³⁵ *Velký sociologický slovník*, Praha : Univerzita Karlova, Karolinum, 1996

bylo vlastní rozhodnutí dané osoby, která se mohla hlásit k jedné, více národnostem, nebo k žádné.³⁶

„J. Průcha při definování národnosti z demografického hlediska cituje V. Roubíčka(1997) „... *Národ ve smyslu etnickém je soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím. Národ ve smyslu politickém je prostě soubor občanů určitého státu, teda soubor osob se státní příslušností tohoto státu*“.³⁷

Identitou rozumíme jak si člověk sám sebe představuje, jak si sebe sám uvědomuje a jak ho hodnotí ostatní. Pojem identita je v těsné souvislosti s našim společenským postavením, společenskými rolemi, které v průběhu života hrajeme a prostřednictvím kterých se identita formuje. Je to naše vnitřní vlastnost, pocit, který nás ztotožňuje s určitou národností nebo skupinou.

„**Majorita** (většina) je většina ve skupině, národě, státu, která se vyznačuje podobným vzhledem, náboženstvím, historií, způsobem života, kulturou a jazykem“.³⁸

„**Minorita** (menšina) je menší část národa, která se vyznačuje odlišnou kulturou, odlišnou historií, někdy jiným jazykem, náboženstvím, jinou barvou pleti,...“.³⁸

K dominantním národnostem ve struktuře obyvatel České republiky v roce patří národnost česká, moravská, slovenská. Podle posledního sčítání lidí, které proběhlo v roce 2001 k těmto národnostem se přihlásilo nejvíce lidí.

³⁶ ČSÚ. Zjišťování národnosti ve sčítání lidu, domů a bytů v období 1921 – 2001 In *Národnostní složení obyvatelstva*. Český statistický úřad [online databáze] [cit. 2007-05-18]. Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/publ/4114-03->

³⁷ BUREŠOVÁ, E. *Multikulturní výchova na základní škole*. Praha. 2006. s. 23.
Diplomová práce na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy na katedře speciální pedagogiky. Vedoucí diplomové práce Eva Šotolová.

³⁸ BILEK, P. , POKORNÁ, J. , ZLÁMAL, J. *Výchova k lidským právům* . Praha, 2001, s. 45

Tabulka č. 4

Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledku sčítání lidí v letech 1991, 2001.

národnost	1991	2001
česká	8 363 768	9 249 777
moravská	1 362 313	380474
slezská	44 446	10878
slovenská	314 877	193 190
romská	32 903	11746
polská	59 383	51 969
německá	48 556	39 106
ukrajinská	8 220	22112
vietnamská	421	23 924
rusínská	1926	1106
maďarská	19 932	14 672
ruská	5 062	12 369
jiná	18 812	69 835
nezjištěna	22 017	172 827
celkový počet obyvatel	10 302 215	10 230 060

Zdroj:

Český statistický úřad³⁹

³⁹ RŮŽKOVÁ, J.; ALEŠ, M., aj. *Demografická příručka 2006*. [online databáze]. Český statistický úřad 2005-05-07 [cit. 2007-06-20]. Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4032-06-2006>.

6. „Jak identita a národnost ovlivňují naše vědomí“

N Á R O D N O S T

pravidla normy morálka

životní styl náboženství

historická minulost

politický režim

hodnotový systém

území jazyk

místo, na které jsme vázáni,

výchova a edukace

způsoby myšlení

povahové vlastnosti

způsoby chování a jednání

(způsoby řešení konfliktu)

vztahy k rodině a k širší společnosti

I D E N T I T A

Daný nástin ukazuje, pod vlivem jakých faktorů se formuje naše identita. Je tvořena různými aspekty, které souvisejí jak s národností, tak s individuálními zvláštnostmi jedince, na něž je třeba brát zřetel. Naše identita souvisí s příslušenstvím k danému národu. Cítíme-li, že jsme součástí vlivného národa, zaujímáme obvykle

pozitivnější, vlastenečtější postoj k našemu národnostnímu příslušenství, a tudíž můžeme říci, že je naše identita ostřejší, pevnější. Vliv národa je pak dán zejména územím a jazykem a jejich šíří. Národy, jejichž území jsou rozlehlá nebo jejichž jazyk je považován za světový, mívají větší sklony k patriotizmu, a tudíž opět ke stabilnější identitě. Naše axiologie, případně náboženství, jsou nám svým způsobem vštěpovány v institucích nejen státních již v útlém věku (rodiny, školy, sousedství). Výchova a edukace daného národa jsou tedy v souvztažnosti s naší identitou, která je formována obecně přijímanými principy, normami, zákony společenství určitého státu.

Tyto aspekty je třeba zvážit ve výuce multikulturní výchovy, kdy se snažíme sblížit jednotlivé národy prostřednictvím tolerance různých identit. Důležitým prvkem pro navázání kontaktu a probíhání úspěšné interkulturní komunikace je snaha pochopit odlišnost, nechat si jí obohatit, a tudíž ji poznat.

Tím přecházíme k problematice menšin žijících na území České republiky (k jejich odlišnostem, vztahům v rodině etc.).

7. Menšiny v České republice

Česká republika, jak jsme již výše zmiňovali, se od 90. let stala zemí cílovou a to hlavně pro přistěhovalce z blízkého východu, kteří se zde rozhodli usadit. V předchozí kapitole jsme se pokusili probrat, jakým směrem se posunula migrace, jaké národnosti v dnešní době tvoří ty nejpočetnější skupiny žijící v Česku. Jsou to Slováci, Vietnamci, Rómové, Rusové, Poláci, Ukrajinci, Maďaři a další, kteří již patří mezi menší skupiny. Některé z těchto kultur představuje svoji národnostní menšinu, tvoří svoji komunitu, ve které se dodržují tradice, zvyky, udržují a rozvíjí se vztahy mezi členy dané komunity.

Národnostní menšiny se vyznačují tím, že disponují silným národním vědomím, které se opírá o historické, jazykové a kulturní tradice mateřského národa. Jedná se o skupinu jedinců, které mají určité znaky lišící je od většinové populaci státu v němž žijí.⁴⁰

⁴⁰ SULITKA, A.: Národnostní menšiny v České republice In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha, 1998

Zákon č.273/2001 Sb., O právech příslušníků národnostních menšin vymezuje pojem národnostní menšiny a její příslušníků takto: „*národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Za příslušníka národnostní menšiny je považován občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.*“⁴¹

Zařazení národnostních menšin do České společnosti hodně ovlivňuje jak život dané menšiny, tak i život společnosti, v níž žijí. Vzájemně si obohacují o jinou kulturu, o zkušenosti v různých oblastech společenského života, o literaturu, o umění, o kulturu stravování. Cizinci tady otevírají své obchody, restaurace, firmy, uzavírají sňatky s českými občany a rodí děti čím přispívají ke zvýšení demografického růstu.

Každý národ má něco, co je pro něj typické, často se tím liší od ostatních národů, má svoji identitu, která vychází z příslušnosti jedince k určitému národu, z jeho vnitřní snahy ztotožňovat se s tímto národem. Hodnota kulturních odlišností a jejich poznání je krokem k rozšíření našeho obzoru a překážkou na cestě ke stereotypům a předsudkům.

7.1 Vietnamská komunita na území ČR

Vietnamcem se rozumí občan dnešní socialistické republiky. Většina Vietnamců žijících na území České republiky je původu národnosti Viet.⁴² V roce 2006 zde žilo 40 779 příslušníků Vietnamu. Z nich 30 538 osob s povolením k trvalému pobytu, zbylých 10 241 s ostatními typy pobytu nad 90 dní.

⁴¹ Server MV ČR. Zákon č. 273/2001 Sb., O právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů In *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. [online] [cit. 2007-06-22]. Dostupné na Internetu:

http://www.mvcr.cz/sbirka/2001/zakon_08.html#castka_104.

⁴² KOCOUREK, J. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň, 2002

Vietnamský národ se vyznačuje svoji družností, semknutostí, což můžeme vysvětlit jejich původem z multinárodnostního státu, kde žije celkem 54 etnik. Vietnamci jsou jedním z nemnohých národů, které jsou hrdy na svoji vlast, na svůj původ a na svůj národ.

Vietnamský způsob života, myšlení a hodnotový systém je hodně ovlivněn konfucianismem, buddhismem a taoismem. Tradice Konfucianismu silně posílila roli muže v rodině. Je hlavou rodiny a její reprezentantem. Žena je pojata jako hospodyně, která by měla řídit chod celé domácnosti.

Jakými povahovými rysy bychom mohli charakterizovat dnešního Vietnamce? Pilností, pracovitostí, slušností. Pro Vietnamskou komunitu typickým rysem je vázanost na rodinu a udržování širších příbuzenských vztahů, z čeho můžeme vyvodit další rozšiřování této skupiny.

Udržování tradic je nedílnou součástí daného národa. Vážení si rodičů, jejich uctívání a oddanost jim setrvává dodnes. Rodiče jsou pro své děti největší autoritou a vzorcem chování.

Současné vietnamské rodiny dbají na to, aby jejich děti dosáhly co nejvyššího vzdělání. Děti projevují ve škole velký zájem o učení a učitelé je hodnotí jako velice snaživé a pilné. Vietnamská komunita je považována za uzavřenou. Podstatným důvodem je jazyková bariéra zejména u starší generace a snaha řešit vše mezi sebou.

Jiří Kocourek ve své publikaci *Poznáváme děti z Vietnamu* nás seznamuje s důležitými aspekty, na které bychom neměli zapomenout při školní práci s vietnamskými dětmi, které nevyrůstaly v českém prostředí. Znalosti těchto aspektů pomohou učitelům získat respekt, vyhnout se nedorozumění a být blíže vietnamskému dítěti.

„Podle vietnamských zvyklostí není přípustné hladit děti po vlasech, nebo se jinak dotýkat jejich hlavy. Takové privilegium náleží pouze rodičům. Od jiného je toto gesto chápáno jako počin nadřazenosti a opovržení dítětem.“⁴³ Stejně nepříjemný bývá přímý pohled do očí, který může vyjadřovat namyšlenost toho, kdo se dívá. Dítě se může cítit dotčeno a uraženo“.

⁴³ KOCOUREK, J. *Poznáváme svět dětí z Vietnamu*. Plzeň, 2002, s. 51

7.2 Ukrajinská komunita na území ČR

Ukrajinská komunita v České republice je podle počtů svých občanů na druhém místě po Slovenské komunitě. Z celkového součtu 321 456 cizinců s legálním pobytem na území ČR 102 594 pocházelo z Ukrajiny, což je 32 %. Z nich 25 408 občanů měli trvalý pobyt a 77 186 pobývali v České republice na základě povolení k dlouhodobému pobytu nad 90 dní (viz. Tabulka č.1).

Bohdan Zilynskyj a René Kočík ve svém příspěvku *Ukrajinci v České republice* poukazuje na některé rysy ve vnímání své národnosti ukrajinskou populací, které vycházejí z hodnotového systému. Je to „...vyšší míra religiozity a národní hrdosti reprezentované některými osobnostmi, díly a událostmi ukrajinských politických a literárních dějin“.⁴⁴ Zvyky a tradice udržované touto skupinou většinou souvisí s výročními dny některých výrazných osobností národní minulostí.

K „trvalejším“ vlastnostem Ukrajinců v Česku by mohl patřit i spíše slabé znalosti češtiny a cizích jazyků, nebohatý kulturní život a minimální využití českých organizací jakéhokoliv typu a významu, minimální snaha ukrajinských pracovníků zakládat vlastní organizace a následně pěstovat „organizovaný“ spolkový život.

Občané Ukrajiny jsou na prvním místě podle počtu vydávaných platných pracovních povolení. Dušan Drbohlav ve svém výzkumu poukazuje na to, že velká část ukrajinských občanů vstupuje na území České republiky bez jakéhokoliv oprávnění k pobytu či práci, kterou si snaží získat a potom usilují o legalizaci pobytu a práci. Často nelegální cestou, prostřednictvím falešných dokumentů nebo uzavřením sňatků s českým občanem.⁴⁵

Občané Ukrajiny svým počtem se nejvíce podílejí na trestní činnosti v České republice. Podle posledních údajů počet obviněných a odsouzených v roce 2005 tvořil 412 osob.⁴⁶

⁴⁴ ZILYNSKYJ, B., KOČÍK, R. Ukrajinci v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T.

Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001, s. 87

⁴⁵ DRBOHLAV, D. Ukrajinská komunita v České republice. Server Multikulturálního centra Praha [E-

knihovna] 2003 [cit. 2007-07-23] Dostupné na Internetu:

http://www.migraceonline.cz/e_knihovna/?v=1957576.

⁴⁶ ČSÚ. *Cizinci v České republice 2006*. Český statistický úřad. Praha, 2006

V červnu roku 2000 česká vláda zavedla vízovou povinnost vůči Ukrajině s cílem nastolení pořádku, zmírnění kriminality, omezení nelegálního pobytu a zaměstnávání Ukrajinců na území České republiky.

7.3 Romská komunita na území ČR

Časopis *Policista*⁴⁷ uvádí tři okruhy znaků, podle kterých osoby zařazujeme do kategorie „Rom“:

1. Etnická identita- Rom je ten, kdo se považuje za příslušníka romského národa (hlásí se k etnické identitě).
2. Fyzická charakteristika – Rom je ten, kdo má charakteristické fyziologické znaky (barva pleti, vlasů, očí).
3. Kritérium kultury – Rom je ten, kdo sdílí tradiční romskou kulturu – jiný způsob myšlení, jiný hodnotový systém, odlišné hodnoty a normy řídící život člověka.

Romská komunita v České republice skládá se z celé řady subetnických skupin. Největší skupinou jsou slovenští Romové – Rumungra, pocházející ze slovenských romských osad. Další skupinou jsou maďarští Romové z jižního Slovenska. Třetí početní skupinou jsou olašští Romové s dobře zachovanou kulturou a jazykem. Taky se na Českém území vyskytují nepatrné subetnické skupiny německých Romů – Sinti a českých a moravských Romů.⁴⁸

Romové mají svůj vlastní jazyk romštinu, ale na území České republiky jejich jazykem je romský etnolekt češtiny, který je směsí slov z romštiny a češtiny.

Podle sčítání lidí, domů a bytů v roce 1991 se k romské národnosti přihlásilo 32 903 lidí, o deset let později v roce 2001 se k ní přihlásilo o třikrát lidé méně, což

⁴⁷ Server MV ČR : Policie v multikulturní společnosti. In. *Měsíčník Policista*. MV ČR, Odbor prevence kriminality [online elektronický časopis]. Aktualizováno 2006 [cit. 2007-07-1]. Dostupné na Internetu: <http://www.mvcr.cz/casopisy/policeista/?006/04/manual.html>.

⁴⁸ FRIŠTENSKÁ, H., VÍŠEK, P. *O Romech, na co jste se chtěli zeptat* (manuál pro obce). [online] Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR. Aktualizováno 2002 [cit. 2007-07-1]. Dostupné na Internetu: <http://www.vcvscr.cz/mensiny/manual/manual.htm>.

činilo 11 746 osob. (viz. Tabulka č. 2). Hana Frištenská a Petr Víšek tento pokles interpretují jako únik z nebezpečí a strachu, vyplývajícího z volby romské národnosti. Vzhledem k tomu, že hodnotový systém romské populace a jejich způsob života se výrazně od majoritní společnosti liší, u Romů vzniká pocit ohrožení a nedůvěry k neromské populaci, která plyne ze způsobu chování, jednání a nechuti přijmout jejich odlišnosti. „Většina veřejnosti příliš nerozlišuje, vnímá Romy jako celek, který si zaslouží odmítání, a není nakloněna jejich přítomnosti ve svém blízkém okolí. Romové a jejich problémy nevzbuzují zájem nebo soucit. Veřejnost je činí odpovědnými za jejich osud. V rovině individuálních mezilidských kontaktů se nemusí zdaleka projevovat a také neprojevuje jako nepřátelství, ale spíše jako sociální distance, tj. vědomé se vyhýbání kontaktům a vztahům“.⁴⁹

Zmínili jsme o tom, že tato početná komunita má odlišnou od nás hodnotovou hierarchii. Ze všeho nejvíce Rom cení život a všechno, co vede k jeho zachování, zmnožení a pokračování je hodnoceno jako nejvyšší snaha. Rom žije přítomnosti a minulostí, která je jistá. O budoucnu moc nepřemýšlí.⁵⁰ Také si Romové váží svoji příslušnost k romství. Jsou hrdy na svůj národ, tradice, jazyk. Jelikož pro Roma život představuje největší hodnotu, je jasné, že pokračování životu a rodu je v dětech. Více jak pětina romských žen má pět a více dětí.⁵¹

Tatjana Šišková poukazuje na odlišný styl komunikace romské populace.⁵² Na rozdíl od Čechů hodně používají Romy řeč těla, pohledy očí, gestikulaci, mimiku. Romové umějí okamžitě „přečíst“ člověka po tom, jak se vyjadřuje pohyby. Vycítí, zda mluví upřímně nebo ne. Proto pro komunikaci s Romem je třeba vnímat neverbální složku a umět dávat informace i řečí těla. Nebát se blízkostí, dotyku a dávat najevo emoce. Rom se dokáže rychle vcítit se do vnitřního pocitu druhého člověka a dovede si vybavit, co člověk prožívá, aniž by potřeboval slova.

⁴⁹ FRIŠTENSKÁ, H., VÍŠEK, P. *O Romech, na co jste se chtěli zeptat* (manuál pro obce). [online] Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR, 2002, s. 12 [cit. 2007-07-1]. Dostupné na Internetu: <http://www.vcvscr.cz/mensiny/manual/manual.htm>.

⁵⁰ SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001.

⁵¹ CSÚ: Vybrané národnosti České republiky. In *Národnostní složení obyvatelstva*. Český statistický úřad [online databáze] kód 4114 – 03 [cit. 2007-07-1]. Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/2003cdicniplan.nsf/p/4114-03>.

⁵² ŠIŠKOVÁ, T. Specifika romského chování a komunikace. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001

8. Integrace – ano či ne?

Počet lidí migrujících do jiných zemí se každoročně zvyšuje. Lidé se snaží dostat do těch zemí, ve kterých životní úroveň je vyšší.

Po tom, co se člověk ocitne v jiné zemi, v jiném světě komunikace, než jeho vlastní, ve světě s jinými normami, zájmy, hodnotami a politickým systémem a rozhodne se na území určitého státu setrvat, nutně se dostává do situace, ve které si klade otázky: jak budu žít s národem jiné kultury? Co mám od něho očekávat a co budou očekávat ode mě? Dokážu-li si osvojit jazyk, přijmout nový způsob života a způsob myšlení? Co budu muset udělat se svým mateřským jazykem? Budu mít možnost komunikovat i se svými krajany?

Otázky, o kterých jsme se výše zmínili, tak či onak spadají pod oblast integrace, jsou jejími složkami.

Dříve za úspěšný integrační model byla považována asimilace nebo, jinými slovy, splynutí s majoritní částí společnosti. Pro migranta to znamenalo úplnou ztrátu své vlastní identity. V současné demokratické společnosti se integrace ubírá zcela jiným směrem a do popředí se dostává respektování a dodržování lidských práv, lidská důstojnost, zachování identity jednotlivce a přihlížení k jeho individuálním potřebám.

Pokusíme se tedy nastínit, co v našem modernizovaném světě je považováno za integraci, zda je integrace opravdu nutná a co je potřeba udělat k tomu, aby integrace žijících tady cizinců byla co nejuspěšnější.

Sir Bernard Crick, poradce pro občanství Ministerstva vnitra Velké Británie, na mezinárodní konferenci, která se konala v roce 2003, zmiňuje o integraci jako o procesu, který je založen na dvojí identitě a oboustranném porozumění.⁵³ Ve svém příspěvku cituje prohlášení bývalého ministra vnitra Roya Jenkinsa: *„Integrace neznamena to, že by přistěhovalci ztratili vlastní národní charakteristiky a svou kulturu. Myslím, že v této zemi nepotřebujeme „tavící kotel“...Přišli bychom tím o ten největší přínos, který z imigrace můžeme získat, což by, myslím, byla opravdu škoda. Proto*

⁵³ CRICK, S. B. Modely integrace cizinců a zkušenosti s jejich realizací v Evropě *In Integrace cizinců v Evropě*. Praha 2004.

definuji integraci ne jako zplošťující asimilační proces, nýbrž jako stejnou příležitost, kterou následuje kulturní různorodost v prostředí společné tolerance“.⁵⁴

Z těchto definic vyplývá, že integrace je to dlouhodobý proces, který bude zdařený jen v tom případě, když bude vycházet ze snahy a zájmu obou skupin: přistěhovalců a domácí populace a bude přispívat rozvoji a udržování vzájemných vztahů mezi těmito skupinami.

O jaké tedy snaze teď hovoříme? Hovoříme o bariérách, které je potřeba překonat k dosažení vysoké úrovně integrace. "Hlavní bariérou pro jedince v cizí zemi je jazyk. Znalost jazyka je tou základní potřebou, která pomůže jednotlivci porozumět ostatním a ostatním jemu. Odstranění jazykové překážky je pak přínosem jak na trhu práce, tak v oblasti vzdělání, účasti na různých oblastech veřejného společenského života. Dalším neméně důležitým aspektem integrace je získání zaměstnání, které člověku umožňuje žít nezávislý plnohodnotný život. Tím si pak zlepšuje kvalitu života a usnadňuje přístup k dostupnému a lepšímu bydlení. Pokud jedinec bude žít, pracovat, ale nebude vědět nic o zemi, která mu poskytla tyto možnosti, o kultuře její národa, o hodnotovém systému, o zvycích lidí, tak se do společnosti nedokáže zařadit v plné míře. Vyším stupněm integrace je nabývání českého občanství.

Pro řešení dané problematiky ze strany přijímacího státu, v našem případě České republiky byly učiněny další kroky. Ministerstvem vnitra České republiky byly vytvořeny a vládou ČR schváleny strategické dokumenty zaměřené na podporu integrace cizinců legálně žijících na území ČR po dobu jednoho roku, a to:

1. Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR (1999)
2. Koncepce integrace cizinců na území ČR (2000)

O obsahu KIC⁵⁵ pojedná další kapitola.

⁵⁴ CRICK, S. B. Modely integrace cizinců a zkušenosti s jejich realizací v Evropě *In Integrace cizinců v Evropě*. Praha 2004, s. 10.

⁵⁵ KIC – zkratka pro Koncepci integrace cizinců

8.1 Koncepce integrace cizinců

Koncepce integrace cizinců přijatá v roce 2000 byla reakcí na stále narůstající počet cizinců. Jejím cílem je vymezit takový rozsah práv a povinností cizinců, který bude vnímán jako spravedlivý.⁵⁶

Cílovými skupinami, na které je tato koncepce zaměřena, jsou cizinci žijící zde dlouhodobě legálně, tedy nejméně po dobu jednoho roku. Pod danou kategorii spadají cizinci, kterým byl udělen trvalý nebo dlouhodobý pobyt a azylanti. Na žadatelé o azyl stejně jako na státní občany členských zemí Evropské Unie se tato koncepce nevztahuje.

Koncepce vymezuje pojem integrace jako proces v jehož průběhu dochází ke sjednocování domácího obyvatelstva a přistěhovalců v jednu společnost. Klade se důraz na oboustrannost tohoto procesu, která spočívá ve spolupráci obou skupin: domácí populace a přistěhovalecké.⁵⁶

Koncepce navrhuje integrační opatření, hlavním cílem je zachování sociální soudružnosti společnosti. Také si klade za cíl systematicky objektivně informovat o cizincích pobývajících v ČR.

Koncepce integrace cizinců je postavena na dvou skupinách opatření. Jádrem tvoří **cílená specifická opatření**, vytvořená pro účel regulace integračního procesu. Druhým druhem opatření jsou **podpůrná opatření**.

Cílová opatření vymezuje 4 oblasti úspěšné integrace a zaměřuje se na práci s každou z nich, vysvětluje důvody ze kterých je patrné, jaký význam pro cizince má osvojení předpokladů z každé oblasti. Zmiňují, jaké dopady na hostitelskou společnost má nedostatečné zvládnutí těchto oblastí cizinci. Navrhují taky, co je potřeba v každé oblasti udělat, aby zvládnutí výše uvedených složek pro integraci naplnilo.

⁵⁶ Server MPSV o integraci: Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj [online] [cit. 2007-07-15]. Dostupné na Internetu: http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf.

4 oblasti, které jsou základními předpoklady integrace:

1. Znalost českého jazyka
2. Ekonomická soběstačnost
3. Orientace cizince ve společnosti
4. Vztahy mezi cizincem a majoritní společností

Znalost českého jazyka

Pro výuku českého jazyka musí být pořádány jazykové kurzy, u kterých je nutné obsah přizpůsobit potřebám imigranta pocházejícího z odlišného sociokulturního prostředí a zaměřit se na předávání základních informací o majoritní společnosti a sociokulturních realitách. Výuku českého jazyka je nutno realizovat prostřednictvím kvalifikovaných lektorů, kteří znají metodiku a obsah výuky českého jazyka jako cizího jazyka.

Ekonomická soběstačnost

Ekonomická soběstačnost znamená, že cizinec není odkázán na pomoc státu, je schopen zabezpečovat své životní potřeby vlastními příjmy, případně pomocí příjmů rodinných příslušníků, plynoucích ze zaměstnání či podnikání.

Orientace cizince ve společnosti.

Orientace cizince ve společnosti přijímací země, ve které se rozhodl setrvat, je považována za nezbytnou podmínku integrace z toho důvodu, že neznalost plodí neschopnost cizince stát se součástí dané společnosti. Velkým přínosem jak pro cizince samotného, tak i pro společnost je jeho podíl na vytváření a využívání hodnot dané společnosti. Tím cizinec postupně nabývá na samostatnosti a soběstačnosti.

Vztahy cizince s členy majoritní společnosti

K tomu, aby cizinec přejal normy a hodnoty společnosti, identifikoval se s nimi, je třeba, aby s členy majoritní společnosti navazoval a udržoval vztahy. Názory a přístup přijímající společnosti jsou proto pro integraci cizinců rovněž klíčové, neboť silně ovlivňují snahu cizinců o integraci. Většina státních občanů České republiky nepovažuje zvyšující se počet cizinců přicházejících do České republiky za

pozitivní jev. Proces integrace je však procesem dvoustranným, vyžadujícím snahu a vstřícný přístup jak na straně cizinců, tak státních občanů. Opatření KIC jsou zaměřeny na zvyšování informovaností a upevňování dobrých vztahů mezi cizinci a českými státními občany.

8.2 Realizace Koncepce integrace cizinců

Tato kapitola popisuje kroky, které byly podniknuty k realizaci Koncepce integrace cizinců. Do realizace byly zapojeny jak různá ministerstva, tak i nevládní neziskové organizace, které působily v oblastech, ve kterých by bylo těžko uplatnit přímý vliv orgánů státní správy a orgánů samosprávy. Podpora cizinců byla uskutečňována na základě projektu a studií na jejich integraci. Projekty byly zaměřeny na body uvedené v předchozí kapitole: na zlepšení jazykové úrovně, zajištění sociálního a právního poradenství pro cizince, podporu vzdělávání, rozvoj kulturního a společenského života cizinců, podporu cizinců v přístupu na trh práce, podporu rozvoje vztahů mezi cizinci a českými občany, zlepšení informovanosti cizinců a pracovníků veřejné správy o aspektech integrace cizinců, na prevenci intolerance a diskriminace cizinců. Velkou práci v realizaci KIC odvedla komunitní a multikulturní centra.

V roce 2004 Evropské společenství vydalo Příručku o integraci.⁵⁷ Tato příručka byla vypracována pro Evropskou komisi Skupinou pro migrační politiku a je založena na výsledcích sérií seminářů na podporu integrace cizinců v různých oblastech jeho života. Zaměřuje se na příklady praxe a praktické zkušenosti členských států se dvěma typy integračních programů – úvodními kurzy pro nově příchozí přistěhovalce a uznané uprchlíky, přináší konkrétní návrhy a postupy, jaké by měly tyto kurzy být, aby pomáhaly imigrantům získat jazykové, občanské a profesní znalosti pro jejich plné zapojení do společnosti a programy občanské angažovanosti (informují o tom, co je potřeba udělat, aby byly zpřístupněny služby přistěhovalcům a tím přispět ke zvýšení pocitu sounáležitosti a věnuje se způsobům aktivního zapojování osob do života společnosti).

⁵⁷ NIESSEN, J., SCHIBEL, Y.: *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Evropské společenství, 2004.

Ministerstvem práce a sociálních věcí byly zřízeny internetové stránky (www.cizinci.cz), které obsahují základní dokumenty ČR a EU v oblasti integrace cizinců z třetích zemí, přehled realizovaných projektů, informace o možnostech financování projektu na integraci cizinců a řadu dalších praktických informací.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zajišťuje bezplatné úvodní kurzy pro osoby, jimž byl udělen azyl, zabezpečuje povinnou školní docházku azylantů⁵⁸ a účastníků řízení o azyl.⁵⁹ Každoročně vyhlašuje programy na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců na území České republiky. Tyto programy jsou zaměřeny na podporu multikulturní výchovy dětí a mládeže, na podporu výuky českého jazyka jako cizího jazyka a na studie zaměřené k problematice vzdělávání migrujících cizinců a uspořádání semináře k vzdělávání cizinců.⁶⁰

Realizace projektů přispívá k odstranění komunikační bariéry a usnadňuje začlenění dětí-cizinců do běžného života při respektování odlišnosti jednotlivých etnik, jejich kultury, náboženství, zvyklostí apod. Dalším cílem projektu je napomoci učitelům v získávání dovedností při práci s dětmi-cizinci při vyučování, zejména při výuce českého jazyka, při začleňování dětí do mimoškolních aktivit, při řešení případných konfliktů vznikajících ze vzájemného nedorozumění. Vybrané MŠMT programy jsou financované ze státního rozpočtu.

Ministerstvo vnitra uskutečňovalo právní poradenské činnosti, které byly zaměřeny na pobytové aspekty cizinců, pobytovým statutem a na otázky spojené s občanstvím.⁶¹ Aktivity MV byly zaměřeny jak na cizince a na pracovníky MV a příslušníky Policie ČR, tak na odbornou a laickou veřejnost. Pro cizince byly vypracovány cizojazyčné právní příručky ve vztahu k pobytu cizinců a informační

⁵⁸ azylant - cizinec, kterému byl na území ČR udělen azyl podle zákona č. 325/1999 Sb., O azylu

⁵⁹ Server MV ČR. Zpráva o situaci v oblasti migrace na území ČR za rok 2005 In *Azyl a migrace, Dokumenty*. [online databáze] [cit. 2007-07-15]. Dostupné na Internetu: <http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>.

⁶⁰ Server MŠMT. *Rozdělení dotací projektům v rámci Programu na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců na území ČR pro rok 2005*. [online] [cit. 2007-07-18]. Dostupné na Internetu: http://www.msmt.cz/Files/HTM/JKtabulkavybranvehprojektuccla_1.htm.

⁶¹ Server MV ČR. *Plán integrační politiky Ministerstva vnitra v letech 2004 až 2006*. [online] [cit. 2007-07-18]. Dostupné na Internetu: www.mvcr.cz/azyl/integrace2/koncepce/zajisteni/ukoly/plan04_06mv.pdf

materiály k získávání občanství, podpoře účasti cizinců na politickém a veřejném životě a v oblasti sdružování cizinců a jejich svépomocných aktivit.

Na Středních policejních školách České republiky byl zaveden výukový program, který byl zaměřen na zkvalitnění vzdělávání policistů v oblasti styku s cizinci a práce v minoritách.

Mezi nevládními organizacemi pořádajícími programy na podporu integrace cizinců patří:

SOZE (Sdružení občanů zabývajících se emigranty), OPU (Organizace pro pomoc uprchlíkům), PPI (Poradna pro integraci), Občanské sdružení Slovo 21, Člověk v tísni, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva a jiné.

Bezplatné právní, sociální a psychologické poradenství poskytuje nezisková organizace SOZE zabývající se uprchlíky a cizinci přicházejícími do České republiky. Od roku 2002 zajišťuje výuku českého jazyka pro azylanty na celém území České republiky.⁶²

Uskutečňuje projekt Rozjezd, který má za cíl poskytovat asistenční služby cizincům s trvalým pobytem a azylantům při vstupu na trh práce. V rámci projektu SOZE „Na jedné lodi“ se pořádají filmové večery pro cizince a českou populaci, semináře, cílem kterých je vzájemné poznávání, střetávání a obohacování příslušníků majoritní a minoritní společnosti.

9. Tolerance

Kdyby mně před deseti lety položili otázku, jak pojmám toleranci, moje odpověď by zněla: trpělivost, ústupnost, lhostejnost a nezájem o jiné. V dnešní době pojem tolerance nabyl zcela jiného významu. Interpretujeme ho jako umění respektovat rozmanitost jiných kultur, snahu a ochotu pochopit a přijmout jejich odlišnosti, jazyk, názory, tradice, zvyky.

⁶² Server SOZE. *Čeština pro cizince*. [online] [cit. 2007-07-20]. Dostupné na Internetu: <http://www.soze.cz/showpage.php?name=proj6>.

V roce 1995 členové UNESCO přijaly Deklaraci principů tolerance. Tento dokument definuje toleranci jako respekt, přijímání a obdivování rozdílnosti kultur našeho světa, forem vyjadřování a způsobu projevu lidskosti.⁶³

Tolerance v současném světě je považována za určitou hodnotu a sociální normu občanského státu. Projevuje se v právu všech lidí na jinakost a je postavena na rovnosti mezi lidmi nezávisle na kulturní, rasové, náboženské nebo sociální příslušnosti.⁶⁴

Tolerance je hlavním a nedílným prostředkem komunikace mezi lidmi, pomocí kterého se tato komunikace stává příjemnou záležitostí, naplňuje naše očekávání a vytváří pozitivní postoje vůči jiným. Tolerance dokáže zajistit mírný dialog mezi různými kulturami, sjednotit je a vzájemně obohatit.

Když se zmiňujeme o toleranci, většinou máme na mysli toleranci v rozšířeném smyslu slova, toleranci vůči jedincům jiné národnosti. Často nás ani nenapadne, že tolerance se projevuje i v užším kontextu, ve vztahu mezi členy jedné rodiny, jedné společnosti. Z jistého pohledu můžeme hovořit o náznaku intolerance Moravanů vůči Čechům a naopak (například v Brně a Ostravě můžeme vysledovat antipatie obyvatel vůči středočechům, zejména Pražanům) nebo mezi arabským etnikem s ohledem na náboženský rozkol sunitů a šíitů.

Často jsme ovlivněni působením stereotypů, které si vytváří každá společnost. Tyto nálepky nám překáží ve vnímání lidí takových jakými jsou. Na základě těchto stereotypů nazíráme na celou skupinu jako na jednoho jedince a podle toho s ní jednáme. Nepřihlížíme k osobním zvláštnostem jedince, ale už primárně k němu cítíme antipatii. Problém je v tom, že vytvořit si negativní postoj k člověku je mnohem jednodušší, než ho potom změnit.

Tolerantní postoj nám umožňuje, svým způsobem, vyhnout se podobným negacím a místo toho, aby majorita a minorita žily ve dvou marginálních světech, sjednotit je a

⁶³ UNESCO. Promoting Tolerance [online] Duben 2007 [cit. 2007-06-27]. Dostupné na Internetu http://portal.unesco.org/shs/en/ev.phpURL_ID=6551&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

⁶⁴ Стефанович, В. "Любишь своё, уважай и чужое. Любишь чужое, береги и своё". In *Вопросы толерантности: история, современность, перспективы*. Минск: Весна, 2005.

koexistovat v jednom společném. Sjednocený národ představuje moc státu, který nám všem zajišťuje svobodu a bezpečí. Při dosahování tohoto cílu je nutné, abychom respektovali každého jednotlivce jako sebe.

Co zahrnuje snaha vychovat člověka k toleranci? Je třeba rozvíjet v něm ochotu přijmout a vážit si jinakosti ostatních.

Jelikož vzdělávání a výchovu dítěte ve větší míře zastávají pedagogové, formování tolerance u našich dětí závisí na schopnosti učitele motivovat dítě k toleranci, tedy používat v procesu učení takové prostředky, které by dítě vedly k rostoucímu zájmu nejen o vlastní kulturu a národ, ale i o jiné kultury. Aby děti vyrůstaly v prostředí vzájemného porozumění a tolerance, budeme je seznamovat s kulturní a sociální rozmanitostí společnosti od samého začátku. Budeme je vést k tomu, že každý člověk má stejnou hodnotu a lidskou důstojnost už proto, že se narodil člověkem - všichni jsme si rovni bez ohledu na rasu, barvu pleti, etnický původ, náboženství.

Formování postojů dítěte v určité oblasti je hodně ovlivněno jeho zkušeností s danou oblastí (která může být pozitivní i negativní), napodobováním osob, se kterými se dítě snaží ztotožnit, přejímáním postojů rodičů, působením různých institucí jako jsou církve, společenské instituce (škola, divadlo, politická strana...)⁶⁵ Důležitým aspektem v této oblasti je i těsná spolupráce pedagoga s rodiči a rodičů s dětmi.

Kromě zmíněného ovlivňuje formování postojů také naše inteligence, naše výchova, dosažené vzdělání, prostředí, ve kterém se pohybujeme, politická a ekonomická situace a masové komunikační prostředky, přičemž media mají v současné době nejvýznamnější vliv na utváření postojů jedince.

Slovy z písničky běloruské kapely Valentin Stefanových vyjadřuje celou podstatu tolerance: „**Miluješ svoje, važ si jiného. Miluješ cizí, chraň i svoje**“.⁶⁶

⁶⁵ ŠIŠKOVÁ, T. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998.

⁶⁶ Стефанович, В. "Любишь свое, уважай и чужое. Любишь чужое, береги и свое". In *Вопросы толерантности: история, современность, перспективы*. Минск: Весна, 2005

10. Vzdělávání – nástroj multikulturní společnosti

Na dnešní den nedostatek přípravy k životu ve světě s rozmanitostí kultur vyvolává řadu negativních jevů. K nim řadíme diskriminaci, nechuť přijmout jinakost a z toho vyplývající konflikty mezi majoritou a minoritou, neschopnost adaptace na život v jiném kulturním prostředí ze strany přistěhovalců. Jelikož na celé planetě nenajdeme zemi, kterou by obývala jedna kultura a náš globalizační svět přináší další etnické, náboženské, sociální, kulturní odlišnosti a vede k obnovení různých jazyků a kultur, výchova k toleranci a vzdělávání ještě více nabývá na významu. Chceme-li porozumět chování a jednání konkrétního člověka, měli bychom mít alespoň obecný přehled o jeho původním přírodním a společenském prostředí. Tohle nám umožňuje multikulturní vzdělávání.

Abychom pochopili, jaké cíle sleduje zmíněné vzdělávání, probereme každé slovo tohoto spojení zvlášť. Multi znamená mnoho, mnohonásobný. Kulturu můžeme pojímat v různých smyslech.

Sociologové vnímají kulturu jako „*pojem, zahrnující sociální zvyklosti určité komunity, její zákony, obyčeje, tradice a zvyky. Příslušníci stejné kultury se vyznačují společným jazykem, hodnotovým systémem, podobnými vzorci chování a uvažování. Kultura je náš společenský rámeček, který jsme si společně pro snazší komunikaci vytvořili, předávali z generace na generaci a neustále modifikovali. Kulturní kontext nám pomáhá porozumět, co je v dané společnosti vnímáno jako morální, vtipné, uctivé nebo jaká očekávání jsou vkládána do mužské a ženské role, postavení vedoucího a podřízeného atd.*“.⁶⁷ Kulturu můžeme taky vnímat jako společenskou oblast, ve které se projevují takové zájmy jako je hudba, divadlo, výstava aj.

Kulturu má každý národ bez rozdílu. Kromě toho člověk může být součástí působení více kultur například jako příslušník svého národa, odborník určitého oboru nebo člen rodiny, která udržuje své tradice. Co je normální pro příslušníka jedné kultura, může být absolutně nepřijatelné pro příslušníka kultury jiné.

⁶⁷ POTOČKOVÁ, D. Společnost a interkulturalita In: ŠIŠKOVÁ, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998, s. 33.

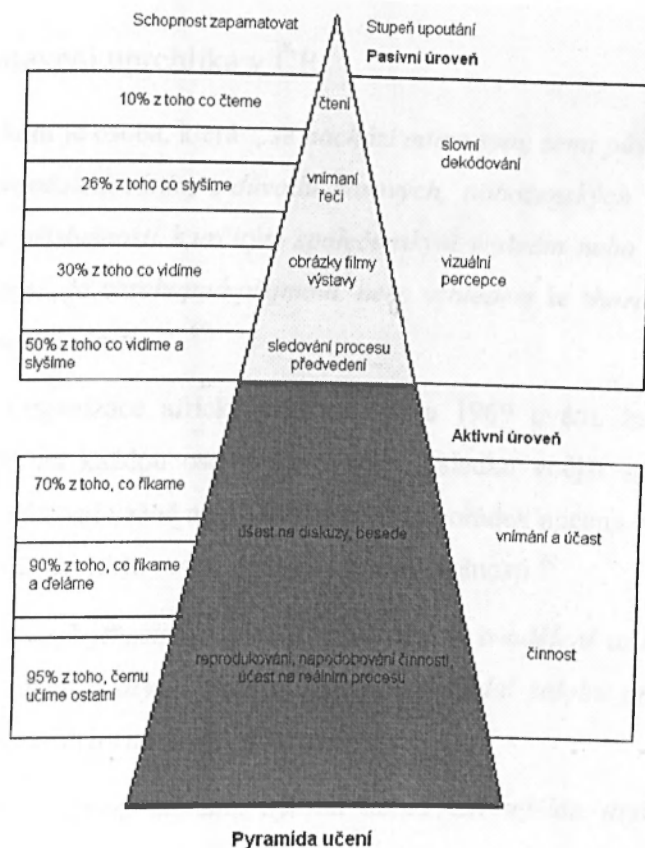
Vzděláváním rozumíme proces, který zahrnuje znalosti, které získává každý účastník procesu, dovednosti, které nám umožňují získané znalosti v reálním životě aplikovat a hodnoty, prostřednictvím kterých si uvědomujeme důležitost získaných znalostí a dovedností.

Z tohoto hlediska definovat multikulturní vzdělávání můžeme jako komplex znalostí, dovedností a hodnot, založený na respektu a toleranci k odlišnostem, solidaritě, lidských právech a svobodách, na demokracii, který vede ke spolupráci, vzájemnému působení, ovlivnění a obohacení různých kultur. Výchova a vzdělávání jsou nejefektivnějším prostředkem k prevenci intolerance.

Pyramida učení znázorňuje proces vnímání informace:

Obrázek č. 1

Pyramida učení

Zdroj:

Межкультурное образование в школе.⁶⁸

Z pyramidy vidíme, že na pasivní úrovni si nejlépe zapamatujeme to, co vnímáme sluchem a zrakem najednou. Na aktivní to, o čem mluvíme, co děláme a čemu učíme.

Na základě našich znalostí můžeme korigovat a ovlivňovat celý proces vzdělávání, do něhož budeme zapojovat takové aktivity jako diskuse, besedy, dokumentární filmy, hry, modelové situace na různá témata z oblasti multikulturního

⁶⁸ VELICHKO, V., DERGAJ, A., KARPIEVICH, D. aj. *Mezhkulturnoe obrazovanie v shkole*. Minsk: Tesej, 2001

vzdělávání, kterých se žáci aktivně zúčastní, do nichž budou investovat své city, emoce a prožitky. Z podobné výuky si žáci odnesou daleko více informace.

11. Postavení uprchlíka v ČR

Uprchlíkem je osoba, která „*se nachází mimo svou zemi původu a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodu příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopná přijmout. nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti...*“.⁶⁹

Úmluva Organizace africké jednoty z roku 1969 uvádí, že výraz uprchlík se vztahuje rovněž na každou osobu, která je v důsledku vnější agrese, okupace, cizí nadvlády nebo událostí vážně narušujících veřejný pořádek nucena opustit svůj domov a hledat útočiště mimo místo svého původu nebo příslušnosti.⁷⁰

Žadatel o azyl je „*cizinec, který podal žádost o udělení azylu podle zákona č. 325/1999 Sb. (zákon o azylu) nebo cizinec, který podal žalobu proti pravomocnému rozhodnutí Ministerstva vnitra ve věci azylu*“.⁷¹

Azylant - „*cizinec, kterému byl na území ČR udělen azyl podle zákona č. 325/1999 Sb. (zákon o azylu). Azylant je osobou s trvalým pobytem na území ČR. Azylant nemá aktivní ani pasivní volební právo a nevztahuje se na něj branná povinnost, jinak má být brán naroveň občanovi ČR*“.⁷¹

⁶⁹ OSN. Úmluva o právním postavení uprchlíků čl. 1 [online]. Informační centr OSN v Praze [cit. 2007-15 1]. Dostupné na Internetu: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>.

⁷⁰ Server UNHCR. Vývoj ochrany uprchlíků In *Ochrana uprchlíků*. [online] [cit. 2007-07-29]. Dostupné na Internetu: <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=46>.

⁷¹ BÍMOVÁ, I., DUFKOVÁ, I., HOUŠKOVÁ, R., POKORNÁ, J. Cizinci v České republice In *Práce policie ČR s přistěhovanci a uprchlíky*. Praha, 2004, s. 31

11.1 Právní rámec

Univerzálním mezinárodním dokumentem, zabývajícím se azylem je Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951.⁴⁷ Úmluva dává definici uprchlíka a vyjmenovává jeho práva jako například svoboda vyznání a pohybu, právo na práci, vzdělání a přístup k cestovním dokladům a závazky vůči hostitelské zemi.

O právu hledat útočiště a požívat azylu před pronásledováním říká se ve článku 14 Všeobecné deklarace lidských práv, která byla vyhlášena Valným shromážděním OSN v roce 1948.

Dále statut uprchlíka upravují:⁴⁸

- Protokol z roku 1967 (číslo zákona ve sbírce č. 208/1993 Sb.,).
- Evropská dohoda o zrušení vízové povinnosti pro uprchlíky vyhlášená Radou Evropy v roce 1960 (číslo zákona ve sbírce č. 102/1999 Sb.)
- Evropská dohoda o přechodu odpovědnosti za uprchlíky vyhlášený Radou Evropy v roce 1980 (podepsáno Českou republikou v roce 2000).

Důležitými dokumenty v azylové a imigrační politice Evropské Unie jsou:⁴⁸

- Maastrichtská smlouva (1993)
- Amsterodamská smlouva (1999)
- Charta základních práv Evropské unie (2000)
- Schengenská dohoda (1985) týká se mezivládní spolupráce zejména v oblasti odstraňování kontrol na společných hranicích států Evropského společenství
- Prováděcí úmluva k Shengenské dohodě (1990) stanoví pravidla pro překračování vnitřních a vnějších hranic členských států, řeší i navazující vízovou a azylovou problematiku

⁴⁷ OSN. Úmluva o právním postavení uprchlíků čl. 1 [online]. Informační centr OSN v Praze [cit. 2007-15 1]. Dostupné na Internetu: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>.

⁴⁸ JANŮ, I., ROZUMEK, M. *Azylové právo ES*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2004.

- Dublinská úmluva (1990) tyká se posouzení žádosti o azyl, povolení k pobytu, vstupního víza a definuje základní pojmy jako je cizinec, žádost o azyl, žadatel o azyl

České azylové právo je představeno:

- Zákonem č. 325/1999 Sb., O azylu.⁷³
- Novelou zákona o azylu č. 165/2006 Sb.

11.2 Počet žadatelů o azyl a udělených azylu v roce 2006

V roce 2006 o azyl v České republice požádalo celkem 3 016 osob.⁷⁴ Z nich nejčastěji žádali o azyl občané následujících států: Afrika (751), Ukrajina (571), Egypt (422), Kazachstán (236), Bělorusko (174), Rusko (170), Vietnam (124), Čína (114). Počet žadatelů jiných zemí nepřesahoval 100 osob.

Počet osob, kterým byl udělen azyl, ke konci roku 2006 tvořil 268.⁷⁵ Z nich nejčastěji azyl byl udělen občanům dalších států: Bělorusko (66), Rusko (51), Ukrajina (31), Kazachstán (31).

⁷³ Server MV CR. Zákon č. 325/1999 Sb., O azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., O Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů In *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Ministerstvo vnitra České republiky [online] [cit. 2007-07-17]. Dostupné na Internetu: http://www.mvcr.cz/sbirka/1999/zakon_12.html#castka_106.

⁷⁴ Server ČSÚ. Počet žadatelů o azyl podle státního občanství a roku zahájení řízení k 31.12. 2006 In *Azylové řízení a azylantí – datové údaje*. [online databáze] Červenec 2007 [cit. 2007-07-15]. Dostupné na Internetu:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaaje/ciz_rizeni_azyli.

⁷⁵ Server ČSÚ. Počet osob kterým byl udělen azyl podle státního občanství a roku udělení azylu k 31.12.2006 In *Azylové řízení a azylantí – datové údaje*. [online databáze] Červenec 2007 [cit. 2007-07-15]. Dostupné na Internetu: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaaje/ciz_rizeni_azyli.

11.3 Organizace pomáhající uprchlíkům a migrantům v ČR ⁷⁶

UNHCR – Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. Bylo založeno v roce 1951 Valným shromážděním Organizace spojených národů s cílem pomoci uprchlíkům, kteří se v důsledku druhé světové války neměli kam vrátit.

IOM – International Organisation for Migration / Mezinárodní organizace pro migraci. Byla založena v roce 1951 a v současné době má 79 členských států a 43 provozovatelů. Klade si za cíl vykonávat migrační programy, které mají za úkol pokrývat potřeby uprchlíků, vyhnanců, lidí bez státní příslušnosti a dalších migrantů, kteří potřebují pomoci v zemi svého původu nebo v zemi hostitelské.

OPU – Organizace pro pomoc uprchlíkům. Programy pořádané OPU jsou zaměřeny na právní, sociální a psychologické poradenství, kulturní, sportovní a osvětové aktivity a na organizaci humanitární pomoci.

Český helsinský výbor – Poradna pro uprchlíky.

Nadace při ČT Člověk v tísni.

Sdružení Česká katolická charita

⁷⁶ CHIRŽOVÁ, J. Česká republika. Organizace zabývající se uprchlíky, migranty, integraci cizinců. In *Migrace a uprchlíci*. Český helsinský výbor.

12. Shrnutí

Prosperování ekonomiky České republiky zvyšuje její přitažlivost pro migranty.

Vzhledem k tomu je třeba očekávat i další příliv cizinců z rozvojových zemí. Uplatňování integrační politiky vytváří větší zájem o dlouhodobé a trvalé usazení migrantů na území České republiky.

Velkou roli v integrační politice zaznamenal vstup České republiky do Evropské Unie. EU vytváří směrnice a tím uskutečňuje kontrolu nad všemi aspekty života cizinců ve svých státech. Snaží se vést takovou politiku, která by zvyšovala životní úroveň cizinců v různých oblastech života (pobyt, bydlení, vzdělávání, společenský život) s podmínkou jejich aktivního zapojování do integračních procesů. Nezbytnou podmínkou je dodržování lidských práv a lidské důstojnosti.

Integrační politika je také zaměřena na omezení izolovanosti menšin, na zvýšení možnosti kontaktu s majoritní společností. Izolovanost menšin, jejich nezájem o přizpůsobování životu většiny, nechuť se učit český jazyk vyvolává negativní reakce a postoje ze strany majority a vytváří u ní stereotypy a předsudky. Zbavit se jich pomůže aktivní účast cizinců na veřejném životě společnosti, její informovanost o zvláštностech kultury imigrantů a různých aspektech jejího života. Čím více poznáváme ostatní, čím více získáváme informace i z jiných zdrojů včetně osobního kontaktu, tím více se cítíme k „jiným“ blíže, tím otevřenější začneme být vůči nim a oni vůči nám a tolerantnější k jejich odlišnostem. Tím rychleji dokážeme vytvořit mírný dialog mezi představiteli různých kultur, který nám přinese vzájemné obohacení, porozumění, vážení jejich hodnot a snahu o udržování vlastní kultury.

Imigranty by se měli adaptovat na nové prostředí a žít podle zákonů a norem, která vytváří hostitelská společnost. Jejich tradice, zvyky a hodnoty by neměly být v protikladu s pravidly, která existují v dané společnosti. Zároveň s tím je důležité, aby dokázali zachovat svoji identitu a vážit si své kultury.

Nesmírně důležitou roli v formování postojů k jiným lidem hrají media. V mediích je třeba věnovat více pozornosti besedám s politiky a představiteli různých oblastí umění kultur, kteří žijí v České republice, aby v nich imigranti viděli podporu státu a národa.

Do televizních programů je třeba zařazovat pořady pro děti. Například pohádky a kreslené filmy od různých národů, hry různých národností. Podobné pořady vytváří základnu pro formování postojů a vnímání jinakosti.

Nezbytnou podmínkou pro vytváření sjednocené společnosti je odstraňování diskriminace jak na trhu práce, tak i v předškolních a školních zařízeních.

EMPIRICKÁ ČÁST

Tato část diplomové práce je zaměřena na vyhodnocování dotazníkového výzkumu, který se vztahuje k cizinecké, uprchlické problematice, problematice lidských práv a zjišťuje postoje české mládeže k cizincům.

13. Dotazníkové šetření

Metoda : Dotazník

Pro dotazníkový výzkum byl použit dotazník s 17 otázkami, 11 ze kterých byly otevřené, 3 uzavřené a 3 polouzavřené.

Cíl výzkumu:

Cílem výzkumu je zjišťování názorů a postojů žáků středních škol humanitního zaměření a žáků gymnázia vůči cizincům a uprchlíkům, jejich orientace v cizinecké a uprchlické problematice a v oblasti lidských práv. Vyhodnotit získané pomoci výzkumu výsledky a na jejich základě, pokud bude nutné, navrhnout vybraným školám témata či tematické celky, které by měly být zahrnuty do vyučovacích hodin občanské výchovy, aby pokryly mezery ve znalostech žáků, rozšířily základnu pro formování tolerantního postoje k odlišnostem lidí, umožnily získané znalosti aplikovat v reálním životě a tím přispět ke zlepšování vztahu mezi lidmi a vzájemnému obohacení kultur.

Sledování:

Výzkum proběhl od února 2007 do května 2007.

Charakteristika sledovaného souboru:

Výzkumu zúčastnilo celkem 120 žáků tří typů středních škol. Dotazováni byli žáci 2 tříd střední zdravotnické školy Praha 10, 2 tříd střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze a žáci 2 tříd gymnázia Nad Alejí. Věková kategorie žáků 18-19 let.

14. Interpretace výsledků dotazníkového šetření určeného žákům Střední zdravotnické školy Praha 10

Otázka č.1

Kdo je pro Vás cizinec?

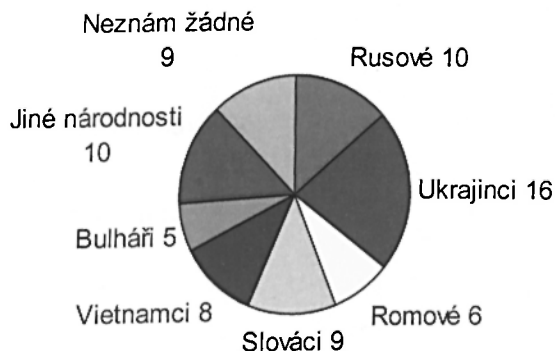
Z 40 dotazovaných nejčastěji vyskytující odpovědí na danou otázku byla odpověď: 1-5

1. člověk z jiné zemi s jinou kulturou, jazykem, tradicemi	18
2. ten, kdo mluví jiným jazykem než česky	11
3. je to člověk, který nemá české občanství	6
4. ten, kdo se přestěhoval ze zahraničí	3
5. člověk jiné národnosti	2

Otázka č.2

Jaké znáte cizince ve svém okolí?

Graf č. 2

Otázka č.3

Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?

Tab. č.5

Ano, vidím	37
Ne, nevidím	3

Otázka č.4

Koho si představujete pod pojmem uprchlík?

Nejčastěji vyznělé odpovědi: 1-6:

1. člověk, který z nějakého důvodu opustil svoji zemi	15
2. ten, kdo spáchal zločin a utíká před spravedlností	5
3. uprchlíkem je člověk utíkající ze své země, aby nabyl azyl v zemi jiné	4
4. osoba, která opouští svoji zemi z důvodů, že je pronásledována	4
5. osoba, která je nucena opustit svoji vlast	4
6. je to osoba, která nelegálně překročila státní hranici	5

Otázka č. 5

Z jakých důvodů si myslíte, že cizinci nebo uprchlíci odcházejí ze své země?**Uprchlíci**

Nejčastěji uváděné důvody: 1-6:

1. Politické	11
2. Nízká životní úroveň	8
3. Lepší práce	7
4. Nespokojenost ve své zemi	7
5. Špatné zacházení	5
6. Válka	5

Cizinci

Nejčastěji uváděné důvody: 1-6:

1. Lepší práce	22
2. Lepší životní podmínky	6
3. Studium	4
4. Partner	3
5. Turistika	5
6. Nevím	1

Otázka č. 6

Jaký vidíte rozdíl mezi důvody odchodu cizinců a uprchlíků?

Uprchlíci

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-6

1. Odchází, aby přežil	12
2. Jedou do ciziny pro pomoc	5
3. Mají důvody extremičtější	4
4. Jejich odchod je nucený	7
5. Jsou trestně stíháni	4
6. Nevím	8

Cizinci

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Odcházejí dobrovolně	13
2. Poznat cizí zemi	6
3. Lepší práce	12
4. Lepší životní podmínky	5
5. Nevím	4

Otázka č. 7

Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů

Tabulka č.6

CIZINCI			
Pozitivní	P	Negativní	P
Vylepšení ekonomiky	7	Kriminalita	6
Novou kulturu	12	Nevím	6
Levná pracovní síla	7	Přelidnění	5
Nový jazyk	6	Menší možnost pracovních míst pro Čechy	5
Nové zkušenosti	3	Nechut' přizpůsobovat se	3
Levná pracovní síla	7	Nedorozumění	3
Nevím	7	Narušování českého trhu	3
		Dělají nám ostudu	2
		násilí	2

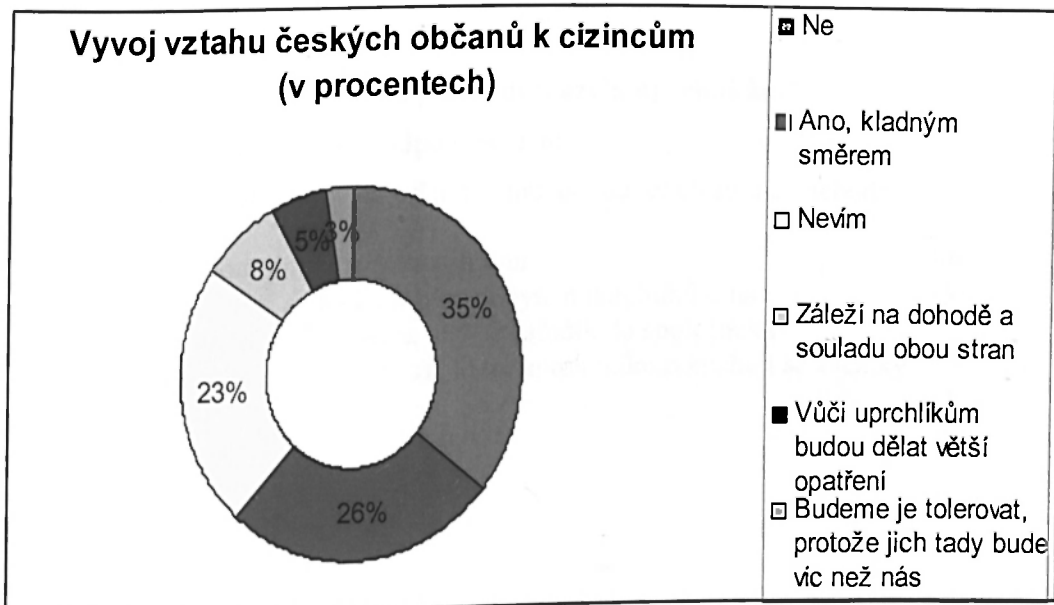
Tabulka. č.7

UPRCHLÍCI			
Pozitivní	Po	Negativní	Po
Nevím	17	Nevím	13
Nejsou	10	Kriminalita	7
Levná pracovní síla	5	Nemoci	6
Své zvyky, tradice	4	Problémy	4
Důkaz, že jakoukoliv situaci je možné vyřešit	1	Nezaměstnanost	4
Jiné odpovědi	3	Přicházejí bez čehokoliv Stát se o ně musí starat	3

Otázka č. 8

Myslíte si, že se vztahy českých občanů k cizincům a uprchlíkům budou v budoucnu rozvíjet? Jestliže ano, uveďte jakým směrem.

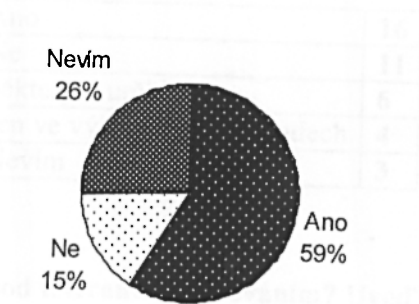
Graf. č.3 Vývoj vztahu českých občanů k cizincům

Otázka č.9

Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?

Graf. č.4

Otázka č.10

Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?

Tab. č. 8

Odpověď	Počet
Ano	20
Ne	20

Otázka č.11

Co rozumíte pod pojmem poskytnutí azylu uprchlíkům?

Nejčastěji vyskytované odpovědi: 1-6:

1. Poskytnout domov na určitou dobu, dokud jejich situace nebude vyřešena	31
2. Poskytnout jim bezpečí a ochranu	13
3. Stát souhlasí s dlouhodobým pobytem uprchlíků u nás	5
4. Umožníme jim pracovat, aby se zařadili do společnosti	2
5. Zřizujeme speciální centra, která uprchlíkům pomáhají se začátky	2
6. Nevím	2

Otázka č. 12

Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?

Tab. č. 9

Ano	16
Ne	11
některým určitě ano	6
Jen ve výjimečných případech	4
Nevím	3

Otázka č.13

Co si představujete pod tolerantním chováním? Uveďte konkrétní příklady

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Vzájemnou toleranci a respekt (tolerujeme jazyk, zvyky	14
2. Nedělat rozdíly mezi lidmi (barva pleti, vzhled, přízvuk, víra)	9
3. Snažit se jim porozumět	4
4. Nevšímat si sebe navzájem	3
5. Nevím	4

Otázka č.14

Jaká znáte práva zakotvena v Listině práv a svobod?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Žádná neznám	25
2. Právo na život	7
3. Právo na svobodu projevu	5
4. Právo na ochranu života	2
5. Nikdo nesmí být zabít	3

Otázka č.15

Co je podle Vás lidská důstojnost (jak si ji představujete)?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Nevím	12
2. Takové chování člověka k ostatním, které jim neubližuje ani neutlačuje	3
3. Je to něco, co má každý člověk, jeho lidská hodnota	3
4. Když má člověk k sobě úctu	2
5. To je postavení člověka k ostatním a jeho postoj k ostatním	2

Otázka č. 16

Uved' tě příklad, kdy může být důstojnost člověka očividně porušena.

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Ponižování člověka	10
2. Nevím	8
3. Nedůstojná komunikace	3
4. Špatné zacházení s člověkem	3
5. V nemocnici sestra se chovná nadřizeně, ponižuje pacienta a nechá ho ležet na pokoji nahého	1

Otázka č.17

Co si myslíte, že by měla společnost udělat pro to, aby se cizinci v ČR cítili jako doma?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-10

1. Nevím	5
2. Chovat se k nim jako k ostatním a umožnit jim to samé	5
3. Neměla by dělat rozdíly mezi „domácími“ a cizinci	4
4. Umožnit jim jejich zvyky a dodržování tradic	4
5. Nechovat se k nim s pohrdáním	6
6. Nic, jsou tady cizí	4
7. Vzájemně se tolerovat	3
8. Nepouštět je sem	3
9. Více se zajímat o jejich kulturu	2
10. Postavit jim vlastní sídliště	1

14.1 Shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední zdravotnické školy Praha 10

Shrnutí ukázalo, že žáci dané školy vnímají cizince jako zdroj obohacení své kultury prvky kultury nové. Přistěhovalci pomáhají zvýšit úroveň ekonomiky a jsou hlavním zdrojem levné pracovní síly. Dělí se s námi o své zkušenosti a přinášejí možnost se naučit nový jazyk.

35% žáků si myslí, že vztahy domácí populace a cizinecké se v budoucnu rozvíjet nebudou. 26% žáků by chtěli, aby se rozvíjely kladným směrem a 26% žáků odpovědělo nevim. Odpověď na otázku o vývoji vztahu mezi českou populací a jinými kulturami v budoucnu můžeme interpretovat jako podvědomé přání dotazovaného. Dále poukážeme na některé mezery ve znalostech žáků, které se objevili při vyhodnocování dotazníků.

Značným problémem, který z výsledků dotazníku vyplývá, je nedostatečná orientace žáků v definicích cizinec a uprchlík. Jak se ukázalo, polovina respondentů nerozlišují mezi pojmy cizinec a uprchlík a na posledního nahlížejí jako na nebezpečnou, ohrožující český stát osobu, která přináší do života české společnosti problémy, negativa a je pro stát obtíží kvůli nutnosti finančních výdajů. Žáci nevnímají uprchlíka jako nevinného člověka, který potřebuje pomoc a je nucen opustit svoji vlast z takových důvodů jako je válka, hlad, snaha přežít. Nevnímají ho jako člověka, který se nemůže vrátit tam, kde se narodil a vyrostl, kde má rodinu, příbuzné a kde by rád i nadále žil, kdyby nebyl nucen odejít.

Další mezera se objevila v oblasti znalosti lidských práv a porozumění lidské důstojnosti. Překvapivý výsledek ukázala odpověď žáků na otázku vyjmenovat lidská práva zakotvena v Listině základních práv a svobod. 62% žáků nedokázalo napsat žádné, což svědčí o nízké úrovni systému vzdělávání ve škole v oblasti lidských práv.

Na Střední zdravotnické škole Praha 10 se vyučuje podle učebního plánu pro střední zdravotnické školy schváleného MŠMT po dohodě s Ministerstvem zdravotnictví dne 17. 12.2003 s platností od 1. září 2004. Studijní obor Zdravotnický asistent.

Předmět občanská výchova se vyučuje 1.- 4. ročník jedenkrát týdně jednu hodinu. V předmětu občanská výchova jsou zařazené další tematické okruhy s doporučeným počtem vyučovacích hodin při hodinové dotaci 4 hodiny v učebním plánu:

1. Člověk v lidském společenství	40
2. Člověk jako občan v demokratickém státě	33
3. Člověk a právo	16
4. ČR, Evropa a mezinárodní společenství	10
5. Filozofické a etické otázky v životě člověka	33

Do prvního okruhu v rámci multikulturního ošetřovatelství jsou zařazena tato témata učiva : problémy etnických a národnostních vztahů; migranti, azylanti, emigranti; náboženství a církve, nová náboženská hnutí; národnosti a kultury na území ČR; etnické klima v české společnosti – specifika cizinců, která je třeba v péči o ně respektovat; integrační politika v ČR.

Do okruhu Člověk jako občan v demokratickém státě zahrnuta témata občanství, lidských práv.

Do okruhu Člověk a právo je zařazena témata o postavení cizinců v systému zdravotní péče.

Navíc se vyučuje předmět křesťanská etika zařazený do učebního plánu.

14.2 Doporučení vyplývající ze shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední zdravotnické školy Praha 10

Vzhledem k nedostatečné informovanosti žáků střední zdravotnické školy v některých výše zmíněných oblastech, doporučila bych:

Zahrnout do výuky předmětu Občanská výchova vzdělávání žáků v oblasti lidských práv, spolupráci školy s organizacemi a centry zabývajícími se výchovou k lidským právům s následnou možností poskytnutí těmito organizacemi materiálů nutných pro kvalitní výuku a školením pedagogů občanské výchovy v této oblasti.

Jelikož se v dotazníků ukázalo, že uprchlíci jsou vnímáni jinak než cizinci, jejich přínos hodnocen spíše negativně než pozitivně a jejich přítomnost přináší s sebou problémy, vhodný by byl i osobní kontakt a následná beseda s uprchlíky, které v České republice požádali o azyl a který jim byl udělen. Pro orientaci v jejich situaci bych také doporučila promítání filmů, přednášky, diskuze se žáky na téma uprchlictví. Je možné očekávat, že po provedení přednášek, besed, setkání s reálnými uprchlíky a diskuzí na jejich téma se vztah k nim ze strany české mládeže změní.

Rovněž bych této škole doporučila zorganizovat exkursí se žáky na stavební objekty na kterých pracují cizinci s cílem zjištění informace ohledně jejich pracovních podmínek (kolik hodin denně pracují, jaký plat pobírají atd.). Tento návrh vychází z názorů žáků o konkurenci na trhu práce mezi domácími a přistěhovalci a z toho vyplývající menší možnosti uplatnění pro Čechy.

15. Interpretace výsledků dotazníkového šetření určeného žákům
Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze

Otázka č.1

Kdo je pro Vás cizinec?

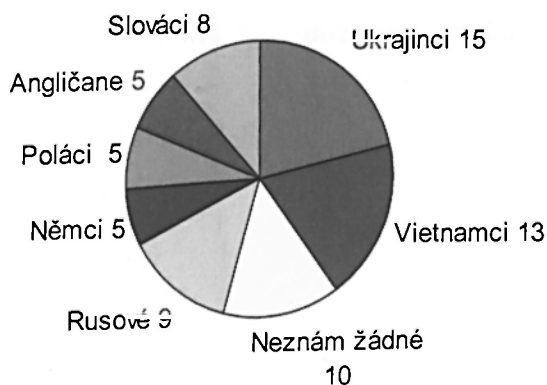
Z 40 dotazovaných nejčastěji vyskytující odpovědi na danou otázku
byla odpověď: 1-5:

1. je to člověk, který nemá české občanství	20
2. ten, kdo mluví jiným jazykem než česky	8
3. člověk jiné národnosti	7
4. člověk z jiné zemi s jinou kulturou, jazykem, tradicemi	2
5. ten, kdo se přestěhoval ze zahraničí	1

Otázka č.2

Jaké znáte cizince ve svém okolí?

Graf č. 5

Otázka č.3

Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?

Tabulka č. 10

	P
Ano, vidím	34
Ne, nevidím	6

Otázka č.4

Koho si představujete pod pojmem uprchlík?

Nejčastěji vyznělé odpovědi: 1-6:

1. Uprchlíkem je člověk utíkající ze své země, aby nabyl azyl v zemi jiné	11
2. Člověk, který opustil svoji zemi z důvodu pronásledování	6
3. Odchází ze své země z politických důvodů	6
4. Osoba, která prchá ze své země před špatným zacházením	5
5. Osoba, která opouští svoji zemi z důvodů občanské války	4
6. Je to osoba, která nelegálně překročila státní hranici	4
7. Osoba, která utíká ze své země a nemůže se do ní vrátit, pokud podmínky žití nezmění	2

Otázka č. 5

Z jakých důvodů si myslíte, že cizinci nebo uprchlíci odcházejí ze své země?

Uprchlíci

Nejčastěji uváděné důvody: 1-6:

1. Politické přesvědčení	16
2. Náboženské důvody	12
3. Rasová nesnášenlivost	11
4. Utlačování	10
5. Nízká životní úroveň	6
6. Nespokojenost ve své zemi	6

Cizinci

Nejčastěji uváděné důvody: 1-5:

1. Lepší práce	14
2. Lepší životní podmínky	4
3. Studium	2
4. Partner	5
5. Turistika	5

Otázka č. 6**Jaký vidíte rozdíl mezi důvody odchodu cizinců a uprchlíků?****Uprchlíci**

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-6

1. Odchází, aby přežil	4
2. Jedou do ciziny pro pomoc	3
3. Jednají impulzivně	2
4. Jejich odchod je nucený	13
5. Mají důvody extremitější	4
6. Nevidím	6

Cizinci

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Odcházejí dobrovolně	11
2. Lepší práce	8
3. Lepší životní podmínky	7
4. Poznat cizí zemi	5
5. Studium	5

Otázka č. 7

Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů

Tabulka č. 11

CIZINCI			
Pozitivní	P	Negativní	P
Vylepšení ekonomiky	7	Kriminalita	12
Novou kulturu	20	Menší možnost pracovních míst pro Čechy	12
Levná pracovní síla	4	Nevím	4
Nový jazyk	6	Nemoci	2
Nové zkušenosti	4	Nedorozumění	2
Své zvyklosti	6	Konkurence	2
Pracovní příležitosti ve světě	5	Ohrožení dominance ČR	2
		Rasismus	2

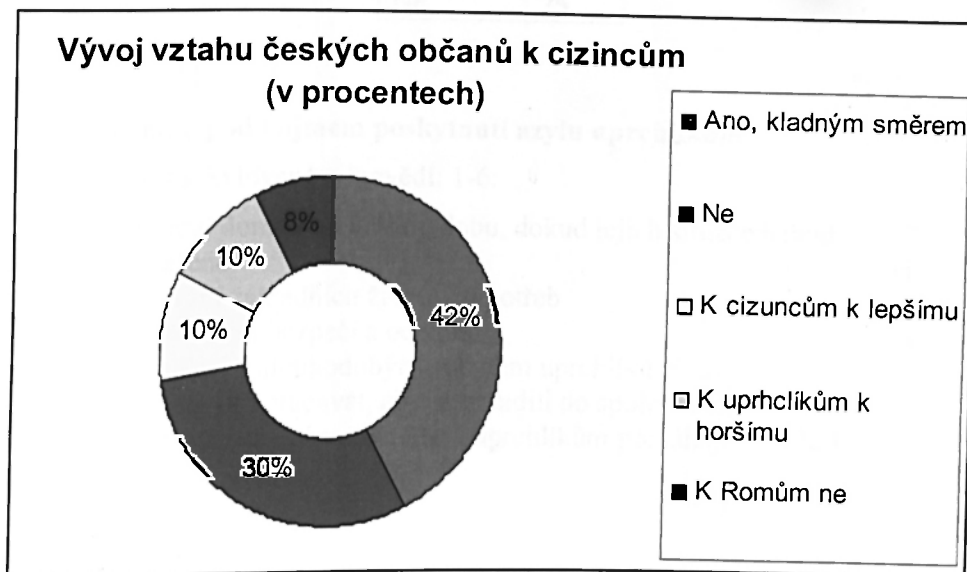
Tabulka č. 12

UPRCHLÍCI			
Pozitivní	Po	Negativní	Po
Nejsou	16	Kriminalita	15
Nevím	9	Nevím	7
Pohled na jinou kulturu	5	Problémy	6
Své zvyky, tradice	3	Velké výdaje na pomoc	6
Levná pracovní síla	3	Nejsou	3
Možnost pomoci	2	Levnější pracovní síla	3

Otázka č. 8

Myslíte si, že se vztahy českých občanů k cizincům a uprchlíkům budou v budoucnu rozvíjet? Jestliže ano, uveďte jakým směrem.

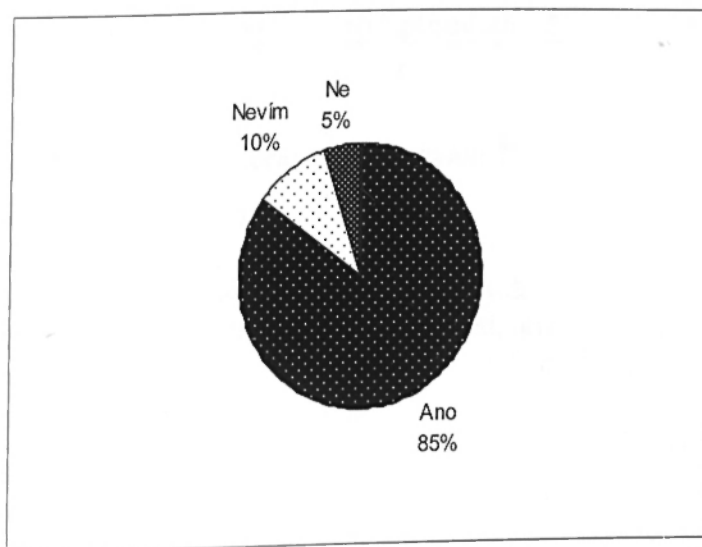
Graf č. 6

Otázka č.9

Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?

Graf č. 6

Otázka č.10

Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?

Tabulka č. 13

Odpověď	Počet
Ano	15
Ne	25

Otázka č.11

Co rozumíte pod pojmem poskytnutí azylu uprchlíkům?

Nejčastěji vyskytované odpovědi: 1-6:

1. Poskytnout domov na určitou dobu, dokud jejich situace nebude vyřešena	21
2. Obstarávání základních životních potřeb	11
3. Poskytnout jim bezpečí a ochranu	8
4. Stát souhlasí s dlouhodobým pobytem uprchlíků u nás	4
5. Umožníme jim pracovat, aby se zařadili do společnosti	3
6. Zřizujeme speciální centra, která uprchlíkům pomáhají se začátky	1

Otázka č. 12

Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?

Tabulka č. 14

	P
Ano	15
některým určitě ano	14
Ne	5
Jen ve výjimečných případech	5

Otázka č.13

Co si představujete pod tolerantním chováním?

Uveďte konkrétní příklady

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Tolerovat názorové a návykové odlišnosti jiných	20
2. Nedělat rozdíly mezi lidmi (barva pleti, vzhled, přízvuk, víra)	10
3. Vzájemnou tolerancí a respekt (tolerujeme jazyk, zvyky)	6
4. Snažit se jim porozumět	4
5. Nevím	4

Otázka č.14

Jaká znáte práva zakotvena v Listině práv a svobod?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Právo na život	38
2. Právo na svobodu projevu	15
3. Právo na vzdělání	8
4. Právo na důstojné zacházení	7
5. Na vzdělání ve svém jazyce	6

Otázka č.15

Co je podle Vás lidská důstojnost (jak si ji představujete)?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-6:

1. Hranice v lidském chování pod kterou by člověk neměl klesnout	9
2. Je to lidská hodnota, která nás liší od zvířat	9
3. Lidská čest a hrdost	8
4. Nevím	6
5. Takové chování člověka k ostatním, které jim neubližuje ani neutlačuje	3
6. To je postavení člověka k ostatním a jeho postoj k ostatním	2

Otázka č. 16

Uved' tě příklad, kdy může být důstojnost člověka očividně porušena.

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Může být porušena ponižováním člověka	18
2. Týráním	6
3. Špatným zacházením s člověkem	5
4. Mučení brutálním způsobem	2
5. Diskriminací	2

Otázka č.17

Co si myslíte, že by měla společnost udělat pro to, aby se cizinci v ČR cítili jako doma?

Nejčastěji vyskytující odpovědi:1-10:

1. Nemohou se zde cítit jako doma, když se tady nenarodili	8
2. Snažit se jim porozumět	5
3. Nic.jsou tady cizí	5
4. Být méně xenofobií	5
5. Měli by mít stejná práva a povinnosti jako Češi	4
6. Nevím	4
7. Vzájemně se tolerovat	4
8. Neměla by dělat rozdíly mezi „domácími“ a cizinci	3
9. Měli by dokázat začlenit sami, my jim pomůžeme se začátky	2
10. Utvořit jim podmínky aby se mohli na nove prostředí lepe adaptovat	2

15.1 Shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze

Z dotazníkového šetření určeného žákům střední policejní školy vyplývá vysoká úroveň jejich informovanosti. Svě odpovědi podkládají vážnými argumenty a uvádějí více důvodů, ze kterých je patrná jejich dobrá orientace v cizinecké, uprchlické problematice a v oblasti lidských práv. Z jejich odpovědí lze vyčíst pochopení pro potřebu přistěhovalců změnit svůj život k lepšímu a snahu umožnit jim tuto změnu. Vývoj vztahu domácího obyvatelstva k cizincům v budoucnu 42% žáků hodnotí jako kladný, 30% jako záporný, 10% by chtěli, aby vztah k cizincům se vyvíjel k lepšímu, ale k uprchlíkům naopak k horšímu. 8% žáků uvedlo, že vztah k Romům zůstane na stejné úrovni a vyvíjet se nebude. Odpovědi na otázku č.17 **Co si myslíte, že by měla společnost udělat pro to, aby se cizinci v ČR cítili jako doma?** svědčí o zájmu žáků o oboustrannou spolupráci mezi cizinci a českou populací.

Z pozitivních přínosů cizinců do života české společnosti žáci zdůrazňují přínos nové kultury, nového jazyka, svých zvyklostí a tradic. Cizinci pro ně slouží zdrojem pro zlepšení ekonomické úrovně v České republice a zdrojem levné pracovní síly. Z negativních přínosů na prvním místě je uváděna kriminalita, na druhém menší možnost pracovních míst pro Čechy. Za další negativní jevy jsou považovány nemoci, konkurence, ohrožení dominance České republiky, rasismus a nedorozumění.

16 žáků nevidí žádné pozitivní přínosy uprchlíků, ostatní vidí přínosy uprchlíků v jejich kultuře, zvycích a tradicích. Naopak kritizují kriminalitu uprchlíků, snížení platu zaměstnavatelem kvůli souhlasu uprchlíků pracovat za menší mzdu. Uprchlíci jsou vnímáni jako obtíž pro stát, který musí poskytovat jim finanční pomoc.

Vysoká úroveň informovanosti žáků o zjišťované problematice vychází ze specifiky školy a odborně organizované výuky vysoce kvalifikovanými specialisty na danou problematiku. Pedagogové vyučující na střední policejní škole učí podle vlastních příruček vydávaných pro účel přípravy budoucích policistů na práci s cizinci a uprchlíky v policii České republiky. Kromě toho učitelé využívají materiálů, vydaných organizacemi a občanskými sdruženími zabývajícími se přistěhovalci: Člověk v tísni,

Amnesty International. Jejich příručky slouží jako pomůcky pro zkvalitnění výuky a obsahují náměty pro diskusi, reální příběhy uprchlíků, velké množství her a cvičení v oblasti výchovy k multikulturní toleranci a lidským právům, videa. Do předmětu Občanská výchova jsou zařazována témata postavení minorit ve společnosti, ochrana menšin, lidská práva, otázky multikulturního soužití, otázky migrace obyvatelstva, problematika uprchlíků a jiné. Kromě obvyklých vyučovacích forem a metod práce provádí se také besedy s odborníky v dané problematice, zástupci etnických skupin, orgánů veřejné správy a s pracovníky nevládních organizací.

15.2 Doporučení vyplývající ze shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Střední policejní školy Ministerstva vnitra v Praze

Shrnutí výsledků dotazníků ukázalo intolerantní postoj poloviny žáků k uprchlíkům. Je možné, že ve svém budoucím povolání práce některých policistů bude zaměřena na práci s uprchlíky a intolerantní postoj k nim ze strany policistů může ovlivňovat výsledky práce posledních. Je velká pravděpodobnost, že první kontakt s nimi může způsobit formování u uprchlíků negativních postojů k obyvatelům hostitelské země a následnou špatnou jejich adaptaci na nové prostředí.

Vzhledem k výše zmíněným důvodům bych doporučila, aby pedagogové ve své práci se žáky věnovali více pozornosti uprchlické problematice, vysvětlování důvodů odchodů uprchlíků ze své země a celkové jejich situaci. Pro tento účel bych doporučila organizování besed s uprchlíky, školy v přírodě, na které by byli zváni jak budoucí policisté, tak i uprchlíci, kterým v České republice byl udělen azyl a vzájemný kontakt obou stran.

16. Interpretace výsledků dotazníkového šetření určeného žákům
Gymnázia Nad Alejí

Otázka č.1

Kdo je pro Vás cizinec?

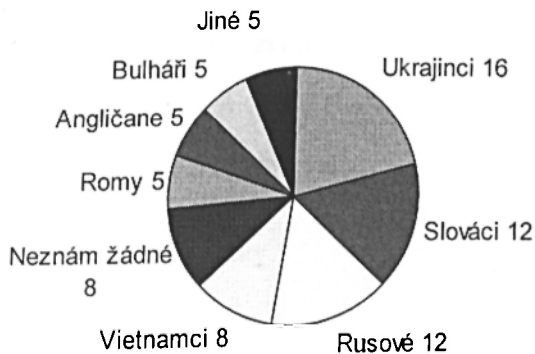
Z 40 dotazovaných nejčastěji vyskytující odpovědí na danou otázku byla odpověď: 1-5

1. člověk z jiné zemi s jinou kulturou, jazykem, tradicemi	15
2. ten, kdo mluví jiným jazykem než česky	8
3. je to člověk, který nemá české občanství	7
4. člověk jiné národnosti	5
5. ten, kdo se přestěhoval ze zahraničí	3

Otázka č.2

Jaké znáte cizince ve svém okolí?

Graf č. 8

Otázka č.3

Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?

Tabulka č.15

Ano, vidím	37
Ne, nevidím	3

Otázka č.4

Koho si představujete pod pojmem uprchlík?

Nejčastěji vyznělé odpovědi: 1-6:

1. člověk, který opouští svoji zemi z důvodů politických represí	15
2. ten, kdo utíká ze své země před špatným zacházením	8
3. uprchlíkem je člověk utíkající ze své země, aby nabyl azyl v zemi jin	7
4. osoba, která před něčím prchá	6
5. osoba, která je nelegálně pobývá v cizí zemi	4
6. je to osoba, která nelegálně opouští svoji vlast	4

Otázka č. 5

Z jakých důvodu si myslíte, že cizinci nebo uprchlíci odcházejí ze své země?**Uprchlíci**

Nejčastěji uváděné důvody: 1-6:

1. Politické	16
2. Lepší životní podmínky	9
3. Válka	8
4. Utlačování	8
5. Nebezpečí	6
6. Nespokojenost ve své zemi	6

Cizinci

Nejčastěji uváděné důvody: 1-6:

1. Lepší práce	14
2. Lepší životní podmínky	12
3. Studium	3
4. Rodina	3
5. Finanční	3
6. Politické důvody	2

Otázka č. 6

Jaký vidíte rozdíl mezi důvody odchodu cizinců a uprchlíků?

Uprchlíci

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-6

1. Jejich odchod je nucený	19
2. Mají důvody extrémnější	4
3. Nevidím	4
4. Odchází, aby přežil	3
5. Nevím	3
6. Utíkají před odpovědností za trestní čin	2

Cizinci

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Odcházejí dobrovolně	20
2. Lepší práce	6
3. Lepší životní podmínky	6
4. Nevidím	4
5. Studovat	4

Otázka č. 7

Co pozitivního/negativního přinášejí cizinci a co pozitivního/negativního přinášejí uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů.

Tabulka č. 16

CIZINCI			
Pozitivní	P	Negativní	P
Nová kultura	20	Kriminalita	5
Nový pohled na svět	11	Nevím	17
Pracovní síla	9	Přelidnění	
Peníze	6	Menší možnost pracovních míst pro Čechy	12
Nové technologií	5	Nechuť přizpůsobovat se	2
		Konkurence na školách	2

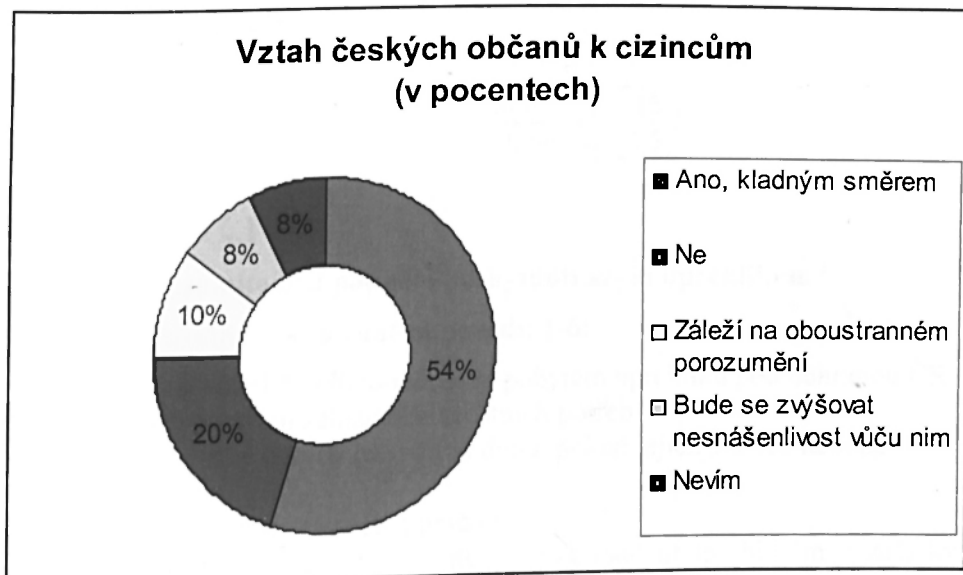
Tabulka č. 17

UPRCHLÍCI			
Pozitivní	Po	Negativní	Po
Jiná kultura	13	Nevím	11
Nejsou	5	Kriminalita	12
Levná pracovní síla	9	Nemoci	
Své zvyky, tradice	7	Finanční zatěžování státu	4
Nevím	7	Nezaměstnanost	4
Přírůstek obyvatelstva	2	Zabírají pracovní místa Čechům	4

Otázka č. 8

Myslíte si, že se vztahy českých občanů k cizincům a uprchlíkům budou v budoucnu rozvíjet? Jestliže ano, uveďte jakým směrem.

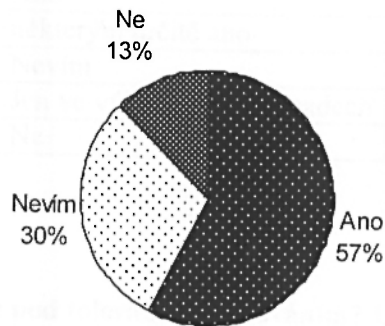
Graf č. 9

Otázka č.9

Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?

Graf č. 10

Otázka č.10

Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?

Tabulka č. 18

Ano	15
Ne, nebyla	25

Otázka č.11

Co rozumíte pod pojmem poskytnutí azylu uprchlíkům?

Nejčastěji vyskytované odpovědi: 1-6:

1. Stát souhlasí s dlouhodobým pobytem uprchlíků pod ochranou ČR	14
2. Obstarávání základních životních potřeb	12
3. Dočasný domov na určitou dobu, pokud jejich situace nebude vyřešena	9
4. Poskytnutí práva žít a pracovat	2
5. Zřizování speciálních center, která pomáhají uprchlíkům se začátky	1
6. Poskytnutí pomoci v závažné situaci	1

Otázka č. 12

Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?

Tabulka č. 19

Ano	15
některým určitě ano	15
Nevím	4
Jen ve výjimečných případech	2
Ne	1

Otázka č.13

Co si představujete pod tolerantním chováním? Uveďte konkrétní příklady

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Vzájemnou toleranci a respekt (tolerujeme jazyk, zvyky)	13
2. Nedělat rozdíly mezi lidmi (barva pleti, vzhled, přízvuk, víra)	13
3. Snažit se porozumět lidem	4
4. Nikoho neponižovat	2
5. Nevím	4

Otázka č.14

Jaká znáte práva zakotvena v Listině práv a svobod?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Právo na život	13
2. Právo na svobodu náboženství	12
3. Žádná neznám	9
4. Právo na svobodu projevu	8
5. Právo na vzdělání	8

Otázka č.15

Co je podle Vás lidská důstojnost (jak si ji představujete)?

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Člověk se před nikým neponižuje	7
2. Nevím	7
3. Pocit člověka, že má určitou hodnotu, cenu a s ním se jedná jako s lidskou bytostí	5
4. Souhrn práv, která nemají být porušena	2
5. Hranice v chování člověka	2

Otázka č. 16

Uved' tě příklad, kdy může být důstojnost člověka očividně porušena.

Nejčastěji vyskytující odpovědi: 1-5:

1. Ponižování člověka	6
2. Nevím	5
3. Rasismus	4
4. Fyzické násilí	6
5. Prostituce	2

Otázka č.17

Co si myslíte, že by měla společnost udělat pro to, aby se cizinci v ČR cítili jako doma?

Nejčastěji vyskytující odpovědi:1-10

1. Neměla by dělat rozdíly mezi domácími a cizinci	7
2. Přestat být xenofobí	5
3. Vzájemně se tolerovat a respektovat	8
4. Nikdy se nebudou cítit jako doma	4
5. Cizinci vy se měli přizpůsobit sami	4
6. Nic	4
7. Chovat se k nim jako k ostatním a umožnit jim to samé	3
8. Měli by mít stejná práva a povinnosti jako ostatní	2
9. Zbavit se předsudků a každého posuzovat individuálně	1
10. Vzdělávat sebe a své děti. aby znali kultury jiných zemi	1

16.1 Shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Gymnázia Nad Alejí

Z výsledků dotazníkového šetření určeného žákům gymnázia vyplývá vysoká stupeň tolerance a pochopení pro situaci uprchlíků a cizinců. O tom svědčí odpovědi na otázku o poskytnutí uprchlíkům azylu, přínosech cizinců a uprchlíků do života české společnosti a o vývoji vztahu českých občanů k cizincům.

54% žáků by chtělo, aby se vztah k cizincům vyvíjel pozitivním směrem, 20% aby se nevyvíjel. 10 % uvedlo závislost vývoje vztahu na oboustranným porozuměním a dohodě mezi cizinci a českou populací, 8% zdůraznilo zvýšení nesnášenlivosti vůči cizincům.

Za pozitivní přínos převažující počet žáků považuje novou kulturu, nový pohled na svět. 9 žáků uvádí zdroj pracovní síly, 6 žáků zavedení moderních technologií a nové metody práce.

17 žáků si myslí, že cizinci nejsou zdrojem žádných negativních jevů, 12 žáků uvádí menší možnost pracovních míst pro domácí obyvateli, zvýšení kriminální situace v ČR jako negativní přínos zmiňuje 5 žáků, konkurence na školách a nechuť přizpůsobovat uvádí 4 žáci.

Uprchlíci podle žáků gymnázia obohacují českou společnost o novou kulturu, o své zvyky a tradice. Tak odpověděla polovina žáků. Žádné pozitivní přínosy uprchlíků nevidí z 40 osmina žáků, o přírůstku obyvatelstva zmínilo 2 žáci a levné pracovní síle 9 žáků.

Kriminalita uprchlíků stojí na prvním místě, druhé místo dělí odpovědi nezaměstnanost, finanční zatěžování státu, a brání Čechům pracovních míst.

Objevily se i mezery ve znalostech žáků, které se týkaly znalosti lidských práv a porozumění pojmu lidská důstojnost. Za zmínku stojí fakt, že skoro čtvrtina žáků z 40 nedokázala uvést žádné lidské právo. Problém se objevil i u vysvětlování pojmu lidská důstojnost a uvedení příkladu její porušování.

Také bych poznamenala i zkreslenou představu o důvodech odchodů uprchlíků a cizinců ze svých zemí u některých žáků. Čtvrtina jich se domnívá, že odchod uprchlíků je motivován nespokojeností s životní úrovní ve své zemi, 4 žáci nevidí rozdíl

v důvodech odchodů cizinců a uprchlíků, a 2 se domnívají, že uprchlík představuje sebou kriminální osobu, která utíká ze své zemi, aby se zbavila odpovědnosti za trestný čin.

Dost zajímavé a rozmanité podle mě odpovědi byly položeny na otázku č.17 o návrzích žáků na spokojený život cizinců ve společnosti. Byl kladen důraz na vzájemnou toleranci a respekt ke zvláštnostem lidí, na vzdělávání sebe a svých dětí, na posuzování každého individuálně.

„Nic, otázka by měla znít: Co má ČR udělat proto, aby se Češi necítili v ČR jako cizinci“ odpověděl jeden ze žáků.

Problematika multikulturního soužití se na gymnáziu vyučuje v předmětu Občanská výchova a základy společenských věd. Škola je v těsné spolupráci se společností Člověk v tísní a společností Berkát, které ji poskytují dokumentární filmy (video) a metodické materiály a školí pedagogy.

Projekt pořádaný společností Člověk v tísní „**Jeden svět na školách**“ hlavními aktéry kterého jsou učitelé základních a středních škol, nabízí systematickou metodu vzdělávání v oblasti lidských práv a vede žáky a studenty k aktivnímu vystupování v rámci občanské společnosti a k formování tolerantních postojů.

Také na škole od roku 2004/2005 probíhá dlouhodobý školní projekt „**Paleta**“, zaměřený na humanitární pomoc a dobrovolnictví. Jeho cílem je propagace, nabídka a podpora vhodných volnočasových aktivit žáků, které vedou k rozvoji tolerance a odpovědnosti a k posílení pocitu sounáležitosti v současné společnosti a ukazují možnosti soužití založeného na vzájemné pomoci a solidaritě. Název „Paleta“ vyjadřuje ústřední motto celého projektu: „Život není jenom černý nebo bílý. Každý by měl mít šanci vybrat si svůj odstín.“

Kromě účasti na výše zmíněných projektech škola se pořádá čečensko – český den v rámci projektu pořádaného občanským sdružením Berkát. Seznámení žáků s představiteli jiných kultur se uskutečňuje i prostřednictvím seznamovacích pobytů, zážitkových kurzů a výjezdů do zahraničí.

Do výuky je zahrnuta osvojování světových náboženství a problémy náboženské nesnášenlivosti

16.1 Doporučení vyplývající ze shrnutí dotazníkového šetření určeného žákům Gymnázia Nad Alejí

Shrnutí dotazníkového šetření poukázalo na některé problémové oblasti ve vzdělanosti žáků v otázkách výchovy k lidským právům. Vzhledem k nedostatečným znalostem lidských práv bych doporučila škole kontaktovat Centrum pro výchovu k lidským právům Univerzity Karlovy s cílem získání odborné konzultaci a materiálů věnovaných výchově žáků k lidským právům nutných pro zlepšení znalosti v této problematice.

V odpovědích se ukázalo, že někteří žáci mají chybnou představu o životě cizinců v České republice, o jejich počtu, o situaci na trhu práce. Domnívají se, že cizinci využívají Českou republiku ke svým potřebám a neposkytují zpětnou vazbu, nemají tady své povinnosti, ale jenom práva. Vzhledem k tomu bych doporučila seznamovat žáky s současnou situací cizinců v České republice, s podmínky jejich pobytu tady, s důvody odchodu cizinců a uprchlíků ze svých zemí, se zákony řídícími vstup a pobyt cizinců a uprchlíků na území České republiky.

Závěr

Utvořit společnost, ve které by každý jedinec byl tolerantní vůči jedincům jiných kultur, respektoval jejich zvláštnosti a jednal ze snahy k porozumění druhému není snadné. Transformace se začíná změnou vědomí a způsobu myšlení každého jednotlivce. Tento proces je dlouhodobý a vyžaduje trpělivost.

Tato práce by se měla stát informační příručkou, která popisuje současnou situaci cizinců a uprchlíků v České republice, naznačuje zvláštnosti kultury a náboženství a důležité hodnoty vybraných menšin. Umožňuje tím lépe je poznat a využít tyto znalosti v praxi.

Také může sloužit jako výchozí materiál pro vzdělávání žáků základních a středních škol v předmětu občanská výchova a základy společenských věd v rámci tematického celku o multikulturním soužití.

Práce slibuje přínos pro organizace zabývající se odbornou přípravou pedagogů a sociálních pracovníků v oblasti výchovy k multikulturní toleranci a k lidským právům, jelikož její výzkumná část zjišťuje názory české mládeže na cizince, její orientaci v cizinecké a uprchlické problematice a lidských právech. Na základě předložených informací bude možné korigovat metodiku práce, využívanou ve výuce na vybraných školách nutným směrem.

Seznam tabulek

Tabulka č.1	Zaměstnanost cizinců a povolení k pobytu cizinců podle nejčastějších státních občanství
Tabulka č.2	Pracovníci v hlavním zaměstnání na území České republiky v členění podle OKEČ a podle vybraných státních občanství v roce 2005 (v tisících)
Tabulka č. 3	Demografický vývoj obyvatelstva ČR v období 2002-2006
Tabulka č. 4	Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledku sčítání lidí v letech 1991, 2001.
Tabulka č. 5	Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?
Tabulka č. 6 (cizinci)	Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů
Tabulka č. 7 (uprchlíci)	Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů
Tabulka č. 8	Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?
Tabulka č. 9	Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?
Tabulka č. 10	Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?
Tabulka č. 11 (cizinci)	Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů
Tabulka č. 12 (uprchlíci)	Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů
Tabulka č. 13	Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?
Tabulka č. 14	Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?
Tabulka č. 15	Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?
Tabulka č. 16 (cizinci)	Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů
Tabulka č. 17 (uprchlíci)	Co pozitivního/negativního přináší cizinci a co pozitivního/negativního přináší uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů
Tabulka č. 18	Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?
Tabulka č. 19	Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?

Seznam grafů

- Graf č. 1** Ekonomická aktivita cizinců v procentech
- Graf č. 2** Jaké znáte cizince ve svém okolí?
- Graf. č.3** Vývoj vztahu českých občanů k cizincům
- Graf č.4** Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?
- Graf č. 5** Jaké znáte cizince ve svém okolí?
- Graf. č.6** Vývoj vztahu českých občanů k cizincům
- Graf č. 7** Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?
- Graf č.8** Jaké znáte cizince ve svém okolí?
- Graf. č.9** Vývoj vztahu českých občanů k cizincům
- Graf č. 10** Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?

Seznam obrázků

- Obrázek č. 1** Pyramida učení

Použitá literatura:

1. BARŠOVÁ, A., BARŠA, P., *Přistěhovalectví a liberální stát*. Brno: Masaryková univerzita, 2005. ISBN 80-210-3875-6.
2. BÍLEK, P., POKORNÁ, J., ZLÁMAL, J., *Výchova k lidským právům*. Praha: OVSPŠ MV, 2001. VO-14-34.
3. BÍMOVÁ, I., DUFKOVÁ, I., HOUŠKOVÁ, R., POKORNÁ, J.
Práce policie ČR s přistěhovalci a uprchlíky. Výukový manuál. Praha, 2004.
4. BUREŠOVÁ, E. *Multikulturní výchova na základní škole*. Praha: UK Pedagogická fakulta, 2006. s. 24 Diplomová práce.
5. Český statistický úřad, *Cizinci v České republice 2006*. Praha: ČSU, 2006
ISBN 80-250-1263-8.
6. *Člověk v tísní-společnost při ČT, o.p.s. Za prací do Česka*. Praha, 2004.
7. *Člověk v tísní-společnost při ČT, o.p.s. Za prací do Evropy*. Praha, 2004.
8. *Člověk v tísní-společnost při ČT, o.p.s. Uprchlíkem v Česku*. Praha, 2004.
9. *Člověk v tísní-společnost při ČT, o.p.s. Kdo chce žít v Česku*. Praha, 2004.
10. HORÁKOBÁ, M., *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly*. Studie.
Praha: VÚPSV, 2003.
11. HORÁKOVÁ, M., *Obyvatelstvo, trh práce a migrace v České republice*.
Studie. Praha: VÚPSV, 2004.
12. HORÁKOVÁ, M., *Cizinci na trhu práce v České republice v letech 1994-2004*, Studie. Praha: VÚPSV, 2005.
13. *Integrace cizinců v Evropě*. Občanské sdružení Slovo 21.
ISBN 80-239-3924-6.
14. JANŮ, I., ROZUMEK, M. *Azylové právo ES*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2004.

15. KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MULER, Z., DUDÁK, V. *Islám: ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002.
16. KOCOUREK, J., *Poznáváme děti z Vietnamu*. Plzeň, 2002.
17. MARÁDOVÁ, E., *Multikulturní porozumění*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-82-2.
18. MURAD, S., HEJTMAN, P., *Otázky evropské integrace a Česká republika*. Sborník. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7040-704-2.
19. Nadace pro svobodu slova, *Česká xenofobie*. Olomouc: VOTOBIA, 1998. ISBN 80-72220-044-5.
20. PRŮCHA, J., *Multikulturní výchova*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
21. *Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Praha: Evropské společenství, 2004. ISBN 80-86878-24-4.
22. Svazek 17, *Kapitoly z multikulturní tolerance*. Praha: EIS UK SVLP, 2002. ISBN 80-902345-5-9.
23. Svazek 19, *Kapitoly z multikulturní tolerance*. Praha: EIS UK SVLP, 2006. ISBN 80-902345-9-3.
24. Svazek 20, *Kapitoly z multikulturní tolerance IV*. Praha: EIS UK SVLP, 2006. ISBN 80-903623-0-3.
25. ŠIŠKOVÁ, T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*. sborník. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7179-285-8.
26. ŠIŠKOVÁ, T., *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
27. *Velký sociologický slovník*. Praha : Univerzita Karlova, Karolinum, 1996.

28. ВЕЛИЧКО, В., ДЕРГАЙ, А., КАРПИЕВИЧ, Д., САВЧИК, О. *Межкультурное образование в школе*. Минск: Тесеј, 2001.
ISBN 985-463-033-1. (VELICHKO, V. , DERGAJ., A., KARPIEVICH, SAVCHIK, O. *Mezhkulturnoe obrazovanie v shkole*. Minsk: Tesej, 2001)
29. Правозащитный центр Весна. *Вопросы толерантности: история, современность, перспективы*. Минск: Весна, 2005.
(Pravozaschitnyj centr Vesna. Voprosy toleransnosti: istorija, sovremennost, perpektivu. Minsk : Vesna, 2005).

Elektronické odkazy:

1. GRYGAR, J., ČANĚK, M., ČERNÍK, J., *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. Výzkumná zpráva. Praha, 2006. www.migraceonline.cz
2. FRIŠTĚNSKÁ, H., VÍŠEK, P, *O Romech, na co jste se chtěli zeptat*. manuál pro obce. Praha, 2002. <http://www.vcvscr.cz>.
3. Úmluva o právním postavení uprchlíků. Informační centr OSN v Praze. <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>.
4. CHLUDÍLOVÁ, I. *Cizinci v České republice* bulletin 2003/1-2. http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=nase_spolecnost&r=1&offset=101&shw=100006.
5. Zhurnal mezhdunarodnogo prava a mezhdunarodnych otnoshenij 2005 N 3 www.evolutio.info.
6. KUČERA, R. *ABZ slovník cizích slov*. www.slovník-cizich-slov.abz.cz.
7. Zákon č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců na území České republiky. www.mvcr.cz/sbirka/.
8. Zákon č. 435/2004 Sb., O zaměstnanosti. www.mvcr.cz/sbirka/.
9. Novela cizineckého zákona č.161/2006 Sb. www.mvcr.cz/sbirka/.

10. Server Ministerstva vnitra České republiky: www.mvcr.cz.
11. RŮŽKOVÁ, J; ALEŠ, M., aj. *Demografická příručka 2006*.
<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4032-06-2006>.
12. DRBOHLAV, D. Ukrajinská komunita v České republice. Studie.
<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957576>.
13. Koncepce integrace cizinců.
http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf.
14. Server Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.
www.msmt.cz.
15. Server UNHCR. <http://www.unhcr.cz>.
16. Zákon č.325/1999 Sb., O azylu. www.mvcr.cz/sbirka/
17. Server shkoly 1413. Religii mira. <http://schools.keldysh.ru>.
18. Server Srdžení občanů zabývající se emigranty. www.soze.cz.
19. Zpráva o situaci v oblasti migrace za rok 2005. www.mvcr.cz.

Přílohy

Obsah dotazníku určeného žákům středních škol:

1. Kdo je pro Vás cizinec?
2. Jaké znáte cizince ve svém okolí?
3. Vidíte rozdíl mezi cizincem a uprchlíkem?
4. Koho si představujete pod pojmem uprchlík?
5. Z jakých důvodů si myslíte, že cizinci nebo uprchlíci odcházejí ze své země?
6. Jaký vidíte rozdíl mezi důvody odchodu cizinců a uprchlíků ze své země?
7. Co pozitivního/negativního přinášejí cizinci a co pozitivního/negativního přinášejí uprchlíci do života české společnosti? Vyjmenujte maximálně 5 jevů.

cizinci: pozitivní jevy:

uprchlíci: pozitivní:

negativní jevy:

negativní:

8. Myslíte si, že se vztahy českých občanů k cizincům a uprchlíkům budou v budoucnu rozvíjet? Jestliže ano, uveďte jakým směrem.
9. Mají uprchlíci v ČR určitým zákonem upraveno své postavení, svá práva a povinnosti?
10. Byli jste někdy svědky špatného zacházení s cizincem?
11. Co rozumíte pod pojmem poskytnutí azylu uprchlíkům?
12. Myslíte si, že ČR má poskytovat uprchlíkům azyl?
13. Co si představujete pod tolerantním chováním? Uveďte konkrétní příklady.
14. Jaká znáte práva zakotvená v Základní Listině práv a svobod?
15. Co je podle Vás lidská důstojnost (jak si ji představujete)?
16. Uveďte příklad, kdy může být důstojnost člověka očividně porušena.
17. Co si myslíte, že by měla udělat společnost pro to, aby se cizinci v ČR cítili jako doma?